

ROMÁNIA KÖZOKTATÁSÜGYE

I.

A romániai állami elemi oktatás.

Írta: BARABÁS ENDRE.

1. A háború előtti Magyarország- és Románia közötti kultúrkapcsok.

Annyit hallottam, hogy mi vagyunk a nyugati kultúra közvetítői Kelet felé, hogy ezelőtt éppen húsz évvel, 1906-ban elhatároztam, hogy kultúraközvetítésünk eredményeit közvetlen szemlélet alapján számon veszem, még pedig a legközvetlenebb szomszédunkban, Romániában. Közel egy évig tanulmányoztam akkor Románia közoktatásügyét, de főleg a népoktatás és a tanítóképzés szempontjából. Felkerestem az ország összes tanítóképzőit, az ország különböző részeiben napokat töltöttem több falusi népiskolában és tapasztalataimról egy füzetben számoltam be (Románia közoktatásügye, Kolozsvár, 1908). Nem írom le, hogy milyen lelkiállapotban érkeztem haza tanulmányutarról, mert – sajnos – kultúraközvetítésünk csak önámításnak bizonyult, hiszen ami kultúrát Romániában találtam, ahhoz semmi köze sem volt a mi kultúránknak, az nem rajtunk át, legfőleg felettünk, vagy minket elkerülve, észrevétlenül jutott oda. Fájó szívvel állapítottam meg, hogy Romániában amit a mi kultúránkról tudnak, az nem volt dicsőségükre, de valójában sejtelmük sem volt, sem a román politikusoknak, sem a tanügyi férfiaknak a mi itthoni kulturmunkásságunk lényegéről és irányairól s megismerni se igen kívánták, a rájuk nézve – udvariasan – közömbösnek jelzett, de valójában – lenézett kultúránkat. Mikor itthon tapasztalataimat közöltem a miénktől teljesen elütő, érdekes és a kultúra fejlődési irányait, módjait és eszközeit illetően végtelemül tanulságos romániai népkultúráról, sajnos, vajmi kevés érdeklődésre találtam. Voltak, akik azt mondták, hogy ha van ott valamelyes kultúra, az csak tőlünk szivárgott át a mi románjaink révén, ha pedig a dolog nem így áll, akkor az a román kultúra nem is kultúra.

Húsz esztendő múlt el azóta és soha nem álmódott változások állottak be Európában. Akkor a magyar közvéleményt nem érdekelte a kis Románia, ahol a régi Etelközben – közel 200.000 ősi magyar testvérünk fuldokolt elfeledve a román tengerben. A mai nagy Romániában azonban már közel kétmilliónyi magyar test-

vérünk – ultikhoz egyenkint iis ismerősi, Imrúti, családi kötelékek fűznek – élet-halálharcot vív megmaradásáért – azért, hogy elkerülje a moldvai (etelközi) magyarok gyászos sorsát. Remélhetőleg a ránk szakadt katasztrófa és elszakított testvéreink milliósának állandó veszedelemnek kitett kulturális sorsa iránti magától értetődő érdeklődés, figyelmünket ezután nagyobb mértékben fogja a szomszédos államok kulturális törekvései és munkája felé irányítani, – mint ez a múltban történt.

Románia elemi oktatásügyének tárgyalása rendjén a legszigorúbb tárgyilagosságot kívánom szemem előtt tartani. Forrásaim egytől-egyig eredeti és a lehető legkiválóbb román szakértők munkái, a román törvényhozás naplójának hivatalos kiadásai és a vonatkozó román törvények. Ahol közvetlen bizonyítékról van szó, ott adatszerű konkrét eseteket sorolok fel, melyek a román hivatalos cenzúrát már kiállották.

2. Románia háború előtti elemi oktatásügye.

A két román vajdaság népoktatásügyének kezdete és fejlődése a XVI-XVIII. századok folyamán. – Az 1832. évi orosz Szervezeti Szabályzat iskolaügyi intézkedései. – A két román vajdaság 1861. évi egyesülésével kezdődő román állami közoktatás. – Az első, 1804. évi, a második 1893. évi és a harmadik 1896. évi román elemi oktatási törvények. – Haret Spiru közoktatásügyi miniszter veti meg alapjait a modern román népoktatásnak. – Románia 1914-15. évi elemi oktatási statisztikája.

Hogy a szomszédos mai Románia népoktatásügyét megérthessük és értékelhessük, szükséges előzőleg vázolni a háború előtti román királyság, sőt az ezt alkotó két, előzőleg, 1861-ig egymástól független életet élő Moldva és Havasaifölde vajdaságok népoktatási viszonyait.

Román források szerint (V. A. Ureche: Scoalele satesti in Románia, 1868) a két vajdaságban már a XVI. században mutatkozott némi nyoma a népoktatásnak. Bulgáriából a törökök elől a vajdaságokba átmenekült sziavon szerzetesek létesítettek itt néhány iskolát, amelyekben azonban csakis az egyházi énekeket és szertartást tanították.

A XVII. században itt-ott alakult néhány román iskola is, melyek szintén csak a falusi pópák előkészítését végezték. Ezek azonban csakhamar eltűnnek s helyükbe jönnek a törökök által a vajdai székekbe helyezett fanarióta görögökkel- bejövő görög szerzetesektől alapított görög iskolák.

A XVIII. század végéről Havasalföldén csak 21 városi és 3 falusi iskoláról tud a román történelem.

A komolyabb népoktatás felé – az orosz megszállás alá került vajdaságokban – az orosz kormányzás teszi meg az első lépést az 1832-ben kiadott Szervezeti Szabályzatban (Regulamentul Organic). „Az orosz kormányzóság 1838-ban már egyenesen utasítja az isko-

lai előljáróságot, hogy az „összes falvakban létesítsen iskolákat, melyekben a gyermekek november 1-től március végéig tanulhasanak”. Az iskolai előljáróság a megyék politikai vezetőit keresi meg, hogy ezek a nagybirtokos bojárókat vegyék rá iskolai épületek adására. E közbenjárásra mindössze 29 falusi iskola keletkezett s számuk 1864-ig Havasalföldén 288-ra emelkedett, míg Moldovában 1859-ig még csak 59 román iskola létesült.

A két vajdaság 1861-i egyesülése után az iskolai előljáróság szeriépét a közoktatásügyi minisztérium veszi át s ezzel együtt a népoktatás is államivá lesz. Az első, 1864-65. évi közoktatásügyi költségvetésben már 558.000 lei van felvéve népiskolai célokra, de ennek is csak 31%-a fordított falusi iskolákra.

Az első román oktatásügyi törvényt 1864-ben hozták. Ez már az állam ellenőrzése melletti tanszabadságot, a tanítás kötelezettségét és ingyenességét fogadja el alapelvül. E törvény szerint az iskolák költségei részben az államot és részben a községet terhelik. Az állam fedezte a tanító fizetését, az igazgatási költségeket s ezeken felül némi tanszersegélyt is adott. A községeket terhelte az iskolahelyiség megszerzése, fenntartása, bebútorozása és fűtése. A törvény első évében az állami költségvetés szerint 1988 falusi iskolában ugyanannyi tanító tanít 62.000 tanulót, továbbá 165 városi iskolában 516 tanító 23.000 tanulót.

A második román népoktatási törvény az 1893. évi, amelyben ez az eszme nyer kifejezést: „Az iskola szervezett közintézmény, melynek egyedüli alapja az állam és egyedüli célja: annak (t. i. az államnak) jövőbeli megerősítése és biztosítása.” E törvény főbb intézkedései: minden községben csak egy iskola állíttatik fel. Az első tanítót a falu fizeti egészen, a második tanító fizetését felében fizeti a falu, felében az állam. Miután a tanítók fizetése túlnyomólag a falusi lakosságot terhelte, a faluk úgy tértek ki kötelezettségeik elől, hogy nem szerveztek tanítói állásokat, úgyhogy a kötelező ingyenes népoktatás még mindig inkább csak elméletben volt meg. Törvény szerint a falvakon háromféle iskola volt: egy háromosztályos, egy négyosztályos, és ahol két tanító volt: ötosztályos elemi iskola. Az 1895/96. tanévben az 5,700.000 lakosú Komániában még csak 3695 (falusi 3307, városi 388) elemi iskola működött 5201 tanítóval (ebből városi 1323).

A harmadik román népoktatási törvényt 1896-ban hozták, amely egységesítette a népiskolát s ugyanazon tantervet vezette be úgy a falusi, mint a városi iskolákba. Az egységesített tananyagot a városi és a négytanítós falusi iskolákban négy, és az 1-3 tanítós iskolákban öt év alatt kellett elvégezni. E törvény komolyabb eszközökkel igyekszik emelni az iskolák számát. így létesítette az Iskolai Pénztárt (Casa Scoalelor), amely az iskolai építkezéseket nemcsak törlesztéses hitellel, hanem indokolt esetekben építkezési segélyezésekkel is elősegítette.

Az 1911. évi törvényt Románia kiváló szociális érzésű közoktatásügyi minisztere, *Haret Spiru*, négy ízben (1901, 1903, 1908 és 1909-ben) módosította, s e módosítások következtében s azok érelyes végrehajtása és kiváló néptanítói kar nevelése következtében, Románia elhanyagolt népoktatásügye mondhatni irigyelhető rohamos fejlődésnek indult.

Különösen ki kell emelnünk a romániai népiskolák hatását a falusi lakosság kulturális, szociális és gazdasági életére.

Bár az ország pénzügyi viszonyai most sem kedveztek a népoktatásnak, de *Spiru Haret* kiváló közoktatásügyi miniszter, megszaktásokkal, csaknem egy évtizedes minisztersége alatt, a tanítóképzés intenzívvé tételével, nem nagyszámú, de igazán jó iskolák fokozatos szaporításával, a tanítók iskolánkívüli tevékenységének komoly megszervezésével, a néptanítói munkásság erkölcsi és anyagi méltánylásával: *az iskolával bíró falvak* lakosságát olyan kultúrai és gazdasági jólétre emelte, hogy e tekintetben sok nyugati államnak is például szolgálhatott volna. Talán sokan kételkednek a csupán iskola által előidézett ilyen szociális lendületen, de azok ne feledkezzenek el arról, hogy ezrével voltak még Romániában falvak iskola nélkül, egyebek között országos pénzügyi okokból, azonban itt csak az iskolával és tanítóval bíró falvokról van említés téve.

Spiru Haret miniszter a román néptanítót valóban a falu első és független emberévé tette, akinek feladatköréül nem egy ideális falu, hanem az illető tanító (a román tanító szolgálat érdekében át nem helyezhető!) *faluja tényleges* erkölcsi, kulturális, szociális, gazdasági *állapotának fokozatos* és évről-évre ellenőrzött *továbbfejlesztését tűzte ki*. A tanítót iskolánkívüli munkakörébe is beállította: a falusi kulturális körök, énekkarok, szórakozva tanító falusi estélyek, hitel-, fogyasztási-, értékesítő- és földbérlet-szövetkezetek életrehívását és működésben tartását is reábizta.

Már húsz év előtt bámulattal töltött el egy-egy nyomorúságos kis faluban az iskola és tanító tevékenységének látható hatása a falu erkölcsi, társadalmi és gazdasági életében. Csak annyit emlétek meg itt, hogy ahol népiskola és tanító volt, az iskola helyiségéblen *ott volt* a szövetkezeti Wertheim-szekrény is. A tanító szervezte és irányította a földbérlet-szövetkezetet s ő volt a szövetkezet bérelt földjei művelésének gazdasági irányítója és ellenőre s végül a szövetkezet termelvényeinek nagybani eladását irányító és ellenőrző főtényezője.

Romániában, a háborúba lépése előtti 1914-15. évben, a 7;5 millió lakosság számára 5344 állami elemi iskola állott rendelkezésre 8851 tanítóval. A tanköteleseknek már 60%-a járt iskolába s ugyanakkor 56.485 népiskolai tanuló tette le a külön abszolváló vizsgát (az összes népiskolákba beírt tanulóknak 91%-a).

3. Nagyrománia háború utáni népoktatásügye 1919-1924-ig.

A régi román királyságbeli elemi iskolák 1923-24. évi statisztikája. – A romániai tanítóképzés fejlődése. – A Romániához csatolt Bukovina, Besszarábia és Erdély egymástól különböző elemi oktatásügye. – Az örökölt népkultúrák nivellálása. – Az elrománosított, elvett és bezárt magyar tanításvetü iskolák 1924. évi statisztikája.

A háború után Románia ismét egy kiváló, energikus, de túlzó nacionalista érzelmű s emiatt a nemromán lakossággal, különösen pedig a magyarsággal szemben brutálisan elfogult minisztert (Dr. C. Angelescu) kapott, aki a csaknem háromszorosra megnövekedett Románia minden erőforrását a román nép kultúrája erőltetett fejlesztésének szolgálatába állította. Mint a nagy román közoktatásügyi miniszternek, Haret Spirunak veje, szinte beteges ambícióval fogott a román népoktatás gyorstempójú fejlesztéséhez, hogy túlszárnyalja nagynevű apósát is. A régi királyság területén az 1923/24. tanévre a népiskolák számát 7415-re, a néptanítók számát 16.415-re emelte, míg a tanköteleseknek 73.4%-át iskoláztatta be. E nagy emelkedés azonban távolról se jelenti azt, hogy a mostani iskolák és tanítók igazi értéke is azonos a békebelivel. A gyorsított fejlesztés hátrányos hatása ugyanis abban nyilvánult meg, hogy a közoktatásügyi minisztérium a képzett tanítók hiányát úgynevezett helyettesítő tanítókkal pótolta, akik csak néhány középiskolai osztályt végeztek, vagy akik tanítóképzői tanulmányukat valamely okból félbehagyták és ilyen félbemaradt előképzettséggel vállaltak kiegészítő tanítói állást. Ezek száma az 1923/24. tanévben már a tanítóság 31-5%-át tette ki.

A román tanítóképzés fejlődése. Az első tanítóképzőt 1867-ben Károly fejedelem alapította. A tanítóképzés törvényes szabályozást az 1893. évi elemi oktatási törvényben nyert. A képzőbe az elemi abszolváló vizsga letétele után vették fel a 13-14 éves tanítónövendékeket, akik öt év alatt végeztek. 1896 után a tanítóképző évfolyamai hatra, 1925 után hétre emelkedtek.

A tanítóképzők növendékeinek 70%-a a mezőgazdasági réteg körébe tartozik, továbbá a papok és tanítók gyermekei közül kerül ki. Ez adja egyúttal magyarázatát is annak, hogy a román tanító miért tud annyira behelyezkedni a falusi életbe s miért a tanítók a román falvak első vezető emberei. Csak mint jellegzetességet említem fel, hogy olvastam olyan miniszteri végzést, amely szigorú büntetésben részesítette a tanítónót (ez az ítélet a közokt. minisztérium hivatalos közlönyében is megjelent) azért, mert a modern ruházzkodást előnyben részesítette a falujabeli népies viselettel szemben.

*

A világháborút követő békeszerződések után Románia jelentékeny területeket kapott s ezekkel együtt számos népiskolát és legalább háromféle irányú népkultúrát.

I. *Bukovinával* 1919-ben román uralom alá került 508 (román 257, ruthén 157, német 64, lengyel 27, magyar 3) hatosztályos, egységes szervezetű elemi iskola 1958 tanítóval.

2. *Besszarábiával* 1747 elemi iskola jutott román uralom alá,, melyek 1920-ban nemzetiség szerint így oszlottak meg: 1233 román, 200 ukrán, 120 orosz, 78 bolgár, 73 német, 38 zsidó, 3 lengyel, 1 örmény és 1 baptista, 2746 tanítóval (ezek közül 1892 román). Itt az elemi oktatásnak nem volt egységes szervezete. Íme néhány mutató a besszarábiai iskolafajtákból:

a) nyelvtani iskolák két évfolyammal, írás-, olvasás-, számolás- és imádság-tanulással;

b) négyosztályú felekezeti iskolák, az orosz szinódus fennhatósága alatt;

c) négyosztályú zemsztvó és községi iskolák;

d) négy osztályú zárdai iskolák;

e) a városokban hatosztályú iskolák.

A nemzeti kisebbségeknek az orosz uralom alatt joguk volt iskolákat létesíteni és fenntartani, melyekben a két alsó osztály tanítási nyelve az anyanyelv volt, a felső két (városban négy) osztályban pedig az orosz volt.

3. A mi 5,242.024 lakosú *Erdélyünkkel* (Erdély és az elcsatolt egyéb magyar részek együtt) kapott Kománia (1912. évi adatok lásd: Dr. Onisifor Ghibu: Viata si organizatia Biscrieasca si scolara in Transilvania, Bucuresti, 1925; 162. és 165. lapokon):

1369 állami elemi iskolát,

476 községi elemi iskolát (román tannyelvű 165),

1119 görög katolikus elemi iskolát, román tannyelvűnek

1536 görög keleti elemi iskolát, együtt 2655),

474 római katolikus elemi iskolát,

276 lutheránus elemi iskolát,

501 református elemi iskolát,

29 unitárius elemi iskolát,

43 izraelita elemi iskolát,

76 magántársulati elemi iskolát^

együtt 5899 elemi népiskolát.

Az erdélyi román anyanyelvű tankötelesek száma 1912-ben, a magyar uralom alatt, 455.397 volt és ezeknek 60.8 %-a járt iskolába, még pedig

román felekezeti iskolába 201.690, azaz 68%,

román községi iskolába 29.734, azaz 10%,

magyar állami iskolába.. 59.396, ... 20%,

magyar más jellegű isko-

lába 6.132, azaz 2%,

Összesen 296.952, azaz 100%.

(Úgy a fentebbi, mint jelen tanulmány több más adata is a román parlament elé 1924-ben beterjesztett elemi oktatási törvényjavaslat indokolásából van véve. – Lásd: Desbaterile Adunarii Deputatilor 1923/1924, No. 110; 1924 június 20, a 3042-3141. lapokon.)

*

A román kormányzat a rászakadó különböző irányú és nyelvű népkultúrákkal kezdetben nem tudta, mit csináljon. Mivel azonban a román uralom alá kényszerített ötmilliónyi lelket számláló nemzetiségek túlnyomó részének történelmi öntudata és általános műveltsége felette állott az uralomra jutott románságé fölött, amit azok öntudatosan és öntudatlanul is éreztek, és mert a románság vezetői az „idegenek” kultúrfőlénye erkölcsi nyomását a román fajra és államra lealacsonyítónak tekintették: a román kormányzat minden szentimentális érzést félretéve és egyedül a hatalom erőszakára támaszkodva, nivellálni kezdte a román uralom alá került különböző fokú és értékű népkultúrákat.

Az új Nagyrománia középarányos kultúrnívójául körülbelül az erdélyi románság kultúrája felelt volna meg, de mivel a királyságbeli kormányzókörök szerint ez már „idegen”, magyaros árnyalatú volt, de mert ezenkívül is a „hódító” királyságbeliek tekintélybeli sérelmet látták abban, ha valamelyik fejlettebbnek mondott kisebbségi kultúrához alkalmazná az egész román birodalom, népkultúrájának rendszerét: az 1922 óta kormányzó liberális párt vaskezéssel fogott hozzá a Romániához csatolt népkisebbségek kultúrájának erőszakos letöréséhez s a román faj kultúrájának erőltetett gyorsítás útján való fejlesztéséhez.

Az 1922-1925. években iszonyú pusztítás jelzi – a kisebbségek¹ népkultúrájában – a román kormányzat nivelláló tevékenységét. Egyszerűen csak az erdélyi 220 ezernyi százság őrizhette meg még a magyar uralom alatti különleges kultúrfokát.

A magyarság veszteségét a következő adatok mutatják:

A magyar uralom megszűnése után (1919-1924) magyar kisebbségi iskola volt:

	elemi isk.	polgári isk.	középisk.	tanítóképző	keresk. isk.
a) szám szerint	2070	123	46	23	27
b) százalékban	68%	62%	70%	78%	93%
Az 1924. évben még működött, de már csak magyar-román tannyelvvel és részben nyilvánossági jog nélkül	955	28	19	6	2

Ezekon kívül megfosztották a magyarságot 645 óvodától, 59 állandó gyermekmenhelytől, 280 nyári menhelytől, 3561 általános ismétlő népiskolától, 1002 gazdasági ismétlő iskolától, 194 ipari és kereskedelmi inasiskolától, 17 ipari szakiskolától, 10 női ipariskolától, 14 földműves iskolától, egy gazdasági-, egy kereskedelmi- és két jogakadémiától és egy tudományegyetemtől. (Lásd: Gh. Adamescu: Problemele ale invatamantului. Bucuresti, 1919.)

Tehát a román uralom kezdete óta (1919) Erdély közel kétmilliónyi magyar lakossága – öt év alatt – összesen 8076 magyar tannyelvű tanügyi intézményétől fosztatott meg s a még élet-halálharcot vívó néhány iskolája is csak mint kétnyelvű, magyar-román tannyelvű vívódik a lét és nemlét határán.

Hogy a magyar felekezeti iskolák évenkénti pusztulását szemlélhessük, álljon itt az udvarhelyi 41 anyaegyházból álló református egyházmegye népiskoláinak hivatalos kimutatása (Esperesi jelentés az 1924. évről), mely szerint volt az

1919/20. tanévben	39 iskola	69 tanítóval és	4.171 tanulóval
1920/21.	32	53	2.891
1921/22.	25	34	2.839
1922/23.	20	30	1.609
1923/24.	18	24	1.277

Tehát csak ez az egyetlen egyházmegye – abszolút tiszta magyar lakosságú vidéken – öt év alatt elveszítette református népiskoláinak 51%-át, tanítóinak 55%-át és tanulóinak 70%-át a román kormány kultúra-nivellálása következtében.

4. Nagyrománia egységesített elemi oktatásügye 1924. után.

Nagyrománia egységesített elemi oktatásügyének 1924. évi statisztikája. – Az 1924. évi állami elemi oktatási törvény alapelve és az elemi iskolák tagozata. – Az iskolák építése és felszerelése. – Az elemi iskolai tanítók rangfokozata, át-helyezése, kinevezése, kitüntetése, jutalmazása, fegyelmi hatósága és fegyelmi büntetési. – A tanítók továbbképzése. – Tanítói ismétlőtanfolyamok. – Kisebbségi tanítók képesítőképző-tanfolyamok és vizsgálatai. – Tanítói fizetések. – Tanítói szabadságolások. – Az elemi iskolák fenntartásáról és az összes dologi kiadásokról a község gondoskodik.

Öt évi előkészület után a román kormány elérkezettnek látta végre az időt arra, hogy törvényesen egységesítse Nagyrománia népoktatásügyét.

Az egységesítő elemi oktatási törvények meghozatala előtt közvetlenül, a vonatkozó törvényjavaslatok indokolása szerint, az egynevezőre hozott elemi oktatás 1923/24. tanévi képét az alábbi táblázat tünteti fel:

Nagyrománia alkatrészei	I s k o l a		A 6—16 éves tan- kötelesek száma	Beiratkozott tan-kötelesek			Abszolváló vizagát tete	
	állami	magán		állami	magán	%	ÖSSZ.	%
				iskolában				
Régi királyságban	7.415	206	1.329.381	949.314	25.799	73·4	72.307	7·5
Erdélyben	6.157	1.483	724.284	502.643	124.494	85·6	49.149	7·8
Bukovinában	575	11	108.498	104.301	1.525	97·6	—	—
Besszarábiában	2.041	72	441.958	203.627	5.686	47·1	9.785	4·7
Nagy- romániában	16.188	1.722	2.604.121	1.759.885	157.504	73·4	131.241	6·8

A román népoktatásügyet két legújabb törvény szabályozza: az 1924 július 26-i állami elemi oktatási és az 1925 december 22-i magánoktatásról szóló törvény.

Az 1924. évi elemi oktatási törvény.

A törvény indokolása ezeket mondja: Államunk egységes s ez okból a kötelező elemi oktatásnak is egységesnek kell lennie. Ezt követeli a nemzeti és polgári öntudatnak és az állam magasabb érdekeinek kifejlődése. Egyféle iskolát és egy lelket kívánunk. Lehetetlenség, hogy amiként eddig: a régi királyságban és Besszarábiában egyféle, Bukovinában, Erdélyben, Bánátban és a magyar részeken más-másféle rendszerű iskoláink legyenek. Emellett a demokrácia követelménye is, hogy a kötelező elemi oktatás Ugyanaz legyen minden gyermekre nézve, úgy a városon, mint a falun, a szegénynek úgy, mint a gazdagnak. Osztálykülönbség egyetlen román lélekre nézve sem engedhető meg.

E törvény létesíti a *kisgyermek iskoláját* (óvoda) is. Természetesen ez az iskola több okból nem létesíthető minden helységben. Ezekre főleg azon helyeken van szükség, ahol az idők mostohasága miatt sok román elveszítette nyelvét s így egyesek elmagyarosodtak, mások eloroszosodtak. Ez az iskola végül is erősen megkönnyíti az elemi iskolában való tanulhatást s ezenkívül nemzeti kötelesség részünkről *általa visszavezetni a kicsinyeket az ősi nyelvre*. Ezek az iskolák egyelőre csak ott létesítettek jól átgondolt terv szerint, ahol a nemzeti és szociális szükség megkívánja – mondja a törvényjavaslat indokolása.

Az elemi iskola célja megadni a gyermekeknek azt az elemi műveltséget, amelyre minden polgárnak nélkülözhetetlen szüksége van és azokat a gyakorlati ismereteket, melyek a helyi viszonyoknak, a lakosok foglalkozásának és a gyermekek hajlamainak megfelelőek.

Az elemi iskola hétéosztályú és minden osztálya egyéves.

Az első négy osztály alapja az oktatás többi fokozatának. A négy első osztály tantárgyai: a) hit- és erkölcsan; b) román

nyelv: olvasás, írás, nyelvtani gyakorlatok; c) gyakorlati számtan és mértan elemei, d) Románia történelmének, földrajzának és alkotmánytanának alapismeretei; e) természetrajzi és természettani fogalmak gyakorlati alkalmazással; f) egészségügyi fogalmak; g) rajz, ének és testgyakorlás; h) kézimunka és gazdasági gyakorlat, (falun) a fiúkkal, női kézimunka és háztartástan a leányokkal.

A felső három osztály folytatja, megerősíti és kiegészíti a négy alsó osztályban nyújtott általános műveltséget, különös figyelmet fordítva egyúttal valamely hasznos gyakorlati ismeret fejlesztésére. A tantárgyak ugyanazok, mint az első négy osztályban, a tanulók korához mért megfelelő kibővítéssel. A közoktatásügyi miniszter a földművelésügyi, ipari és munkaügyi minisztériumokkal egyetértve négy tantervet fog kidolgozni és pedig egy gazdasági, egy ipari, egy kereskedelmi és egy háztartási szakirányút, külön a leányok részére. E tantervek a vidékek természete, a lakosság foglalkozása és a gyermekek hajlamai szerint fognak alkalmaztatni.

Az elemi iskola négy alsó osztályában a törvény még megengedi az anyanyelven való tanítást (kizárva ezen iskolákból az azonos anyanyelvű zsidókat, akik minden fokozaton kizárólag csakis román nyelven taníthatók), azonban az elemi iskola felső három osztályában a tanítás nyelve kizárólag csak román lehet.

Minden iskola mellett $\frac{1}{2}$ hektár iskolai kertnek kell lennie. E kertben végzi a tanító a növendékekkel az előírt gazdasági gyakorlatokat. E kert termése az iskola igazgatójéé. Ezen kívül minden falusi iskolának legkevesebb 4 hektár művelésre alkalmas területének kell lennie. Ebből 3 hektár a növendékek gazdasági gyakorlóterületül használandó. A termények árából begyűlt jövedelem a munkák vezetésével megbízott tanítók és tanítónők között osztandó fel. A fennmaradó 1 hektár iskolai földet a tanítók vehtik bérbé működési éveik arányában. A bérösszeg 50%-kal kevesebb, mint abban a községben a hasonló minőségű földért fizetendő haszonbér.

Városi és falusi iskolák mellett műhelyek is rendezendők be a kézimunka tanítására és gyakorlati foglalkozások elsajátítására. Egyelőre egy iskola műhelyét több szomszédos iskola is használhatja.

A törvény életbelépte után, 1930-ra, minden elemi iskolának 7 osztályúnak kell lennie.

Ha a tanulók száma nem haladja meg a 60-at, az iskolának egy tanítója lesz, a 60-120 tanulóval bíró iskolának kettő, a 120-160 tanulóval három és 160-220 tanulóval bíró iskolának négy tanítója. Ha az első négy osztály tanulóinak létszáma 220-nál nagyobb, új, még pedig leányiskola szervezendő.

A felső három osztályban a tanítók beosztása lehet osztályszerinti, de lehet szakszerinti is.

A tanítók kötelezett heti óraszámja 30.

A felső három osztályban a tanítás nyelve mindenfajta elemi iskolában a román.

A felnőttek ifjúsági iskolájának és tanfolyamának latolgtása kötelező és ingyenes úgy az írni-olvasni nem tudó, mint az elemi iskolát nem végzett 12-18 éves ifjakra. Csak azok menthetők fel, akik a négy első elemi osztályt elvégezték. Falun, a téli időben legkevesebb négy hónapig heti 12, a tanév többi részében heti 2 óra a kötelező tanítási idő; városban legalább hat hónapig heti 12, a tanév többi részében heti 6 óra a kötelező tanítási idő. Ezen iskola a rendes elemi iskola négy első osztályának tananyagát két év alatt végzi el. A tanítás nyelve a román. Az 1924/25. tanévtől kezdve minden községben létesítendő ez az iskola. Amely község, üzem, vagy vállalat szolgálatában legalább 30 oktatásra kötelezett felnőtt van, köteles saját kebelében ilyen tanfolyamot nyitni, ha nem teszi, a közokt. miniszter szervezi meg és tartja fenn, hivatalból lefoglalva az illető község, üzem, vagy vállalat jövedelméből a szükséges összeget. A felnőtt ifjak a lakó-, vagy szolgálati helyükhöz legközelebb eső, 3 km-nél nem távolabbi iskolát vagy tanfolyamot kötelesek látogatni, összeírásuk hivatalból történik, mint a rendes tanköteleseknél. A tanfolyamok látogatása kötelező s a mulasztások hasonlóan büntetettek, mint a rendes elemi iskolánál. Az ifjakra fegyelmi büntetésül 1-3 napi rendőri elzárás is alkalmaztatik. E tanfolyamok tanítói lehetnek rendes és helyettes tanítók, lelkészek, vagy legalább négy középiskolát végzett alkalmas egyének. A tanítótestület tagjai óraszerinti fizetést kapnak (egy óradíj egyenlő az elemi iskolai tanító egy órájára eső fizetési részlettel). E díjakat az iskola(tanfolyam-) fenntartó fizeti.

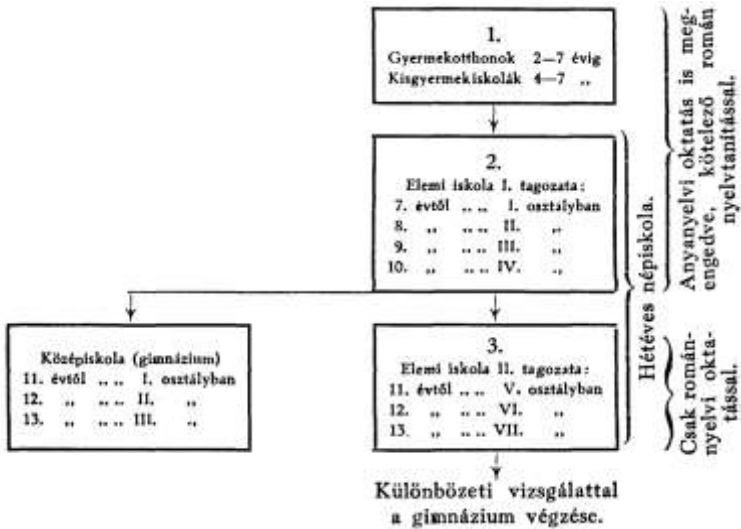
Jelen törvény nem feledkezik meg *a testi vagy szellemi tekintetben elmaradt gyermekek oktatásáról* sem. Ezek rendszeres oktatása céljából létesíti a nehéz felfogású, a beteges, főleg tüdővészre hajlamos és béna gyermekek iskoláit. Hasonlóképpen e törvény gondoskodik *a vakok és siketnémák iskoMinak* fenntartásáról is. Ezeket a különleges iskolákat a közoktatási és népjóléti minisztériumok együttesen létesítik, azonban a tanulmányi felügyeletet a közoktatásügyi minisztérium gyakorolja és ugyanez gondoskodik ezen iskolák tanítószemélyzetének képzésére szolgáló külön tanfolyamokról is.

A beiskolázás szigorúan végrehajtandó. Az 5-16 éves tankötelesek összeírását az előjáróságok április 15-május 15-ig kötelesek az anyakönyvek és a bejelentő-hivatal adatai alapján összeállítani és a jegyzéket az illető iskolaigazgatónak átszolgáltatni. A mulasztó közigazgatási szerviek 500-1000 lei-ig büntetettek a közokt. miniszter által. Azokat a szülőket pedig, akik szeptember 1-10-e között nem Íratják be gyermekeiket az iskolába, szintén a közokt. minisztérium bünteti meg 100-300 lei-ig. Az egyszer beírt gyermek 16. életévé betöltése előtt nem szakíthatja félbe iga-

zolatlanul az iskolabajárást s a *szülők* büntetése állandó, amíg-
gyermekük igazolatlanul mulaszt. A büntetések 15 naponként álla-
pítatnak meg. Az első 15 nap alatt történt minden napi mulasz-
tásért $\frac{1}{4}$ napszámber, a második 15 nap alatt naponként $\frac{1}{2}$ nap-
számber, a harmadik 15 nap alatt naponként $\frac{3}{4}$ napszámber és a
negyedik 15 nap alatt naponként 1 egész napszámber a büntetés.
Ha a szülő ezek után se küldi iskolába gyermekét, a járásbíró-
ság ítéli el a szülőt napi 20-50 leire. Minden 20 lei egynapi el-
zárással váltható meg, az elzárás azonban havonként öt napnál
többre nem terjedhet. A büntetés minden évben ismétlődik, kezdve
a legkisebb büntetésen.

A szülők kötelesek gyermekeiknek a tankönyveket és tansze-
reket beszerezni. Megtagadás esetén a gyermek igazolatlanul mul-
asztónak tekintetik. A hatóságilag szegénynek minősített szülők
gyermekeinek tanszereiről az iskolatanács (gondnokság) gondos-
kodik.

*A romániai egységes elemi oktatás tagozata az
1924 július 26-i elemi oktatási törvény alapján.*

*Az iskolai építkezéseket az 1896-ban létesített Iskolák Pénz-
tára intézi s ennek hatáskörébe tartozik az iskolák bebútorozása
és tanszerekkel való ellátása is. Ezen, tisztán iskolai célokat szolgáló
állami pénzügyi intézet jövedelmét a különböző pénzbüntetések-
ből befolyó összegek, továbbá az iskolai építkezésekre adott köl-
csönök kamatai és az állami szubvenció táplálja. Ez az intézet 1896-*

tól 1923-ig 60 millió leit fordított és adott iskolai épületek emelésére.

E törvény gondoskodik az *iskolai nép- és pedagógiai könyvtárak* létesítéséről; továbbá az *iskolai étkező helyekről*, ahol a szegény és távollakó gyermekek nyernek ellátást; az *iskolai otthonokról*, ahol a gyermekekre felügyelnek, amíg a szülők a inc/iei munkából, vagy a gyárból utánuk jönnek.

Az elemi iskolák tantestületének tagjai:

a) Rendes tanítók:

1. *Ideiglenes tanító*, akit a képesítő vizsgálat után először neveznek ki.

2. *Végleges tanító*, akit a 3 évig szolgált és *véglegesítési vizsgát* tett ideiglenes tanítók közül neveznek ki.

3. *Előléptetett II-od fokú tanító*, akit a 3 évig szolgált és *előléptetési vizsgát* letett végleges tanítók közül neveznek ki.

4. *Előléptetett I-ső fokú tanító*, akit 6 évi szolgálat után és külön iskolalátogatás alapján a II-od fokú tanítók közül neveznek ki.

b) Segédtanítók (akiket csakis tanítóképzőt végzettek hiányában neveznek ki):

1. *Ideiglenes helyettes tanító*, akinek legalább négy középiskolát kell végeznie.

2. *Segédtanító*, akit a négy évig szolgált ideiglenes helyettesek, vagy a líceumok felsőbb osztályait, vagy tanítóképzőt, képzés nélkül végzettek közül neveznek ki.

Az egyévig működött segédtanítók tanítóképesítő vizsgálatot tehetnek s azután a rendes tanítók sorába nevezhetők ki.

Tanítót áthelyezni csak saját kérelmére, vagy fegyelmi büntetésből szabad. Áthelyezés kérhető: anyagi és családi érdekből. Egy évben csak egyszer van áthelyezés. Minden év január 15-30-a között a hivatalos lapban közzétételnek az üresedésben levő összes állások. A folyamódásokat az üres és áthelyezések folytán megüresedő állásokra április 1-ig kell beadni, az áthelyezések április 15-30-a között közzétételnek a hivatalos lapban és szeptember 1-vel lépnek életbe.

Kinevezések: A hivatalos lapban minden év május 15-30-a között a minisztérium közzéteszi az áthelyezések után betöltetlen maradt állások jegyzékét. Az okleveles tanítójelöltek június 25-31-e között folyamódásukat beadják és a kinevezések szeptember 1-ig megjelennek a hivatalos lapban.

Tanítói kitüntetések és jutalmak: A kulturális vagy társadalmi, közigazgatási téren kiváló tevékenységet kifejtő tanítók buzdítására és jutalmazására a közoktatásügyi miniszter adhat:

1. *Személyes és nyilvános elismerő okiratot* azok részére, akik kiváló iskolai és iskolán kívüli tevékenységet fejtettek ki és tevékeny részesei voltak valamely akciónak az iskola vagy a lakosság érdekében.

2. „*A tanügyi munka jutalma*” nevű érem III. osztályát 6 évi, II. osztályát 10 évi és I. osztályát 15 évi szolgálat után azok részére, akik kiváló iskolai és iskolánkívüli kulturális munkát végeztek, legalább két elismerő oklevelet kaptak; létesítettek vagy sikerrel vezettek iskolájuk mellett egy gyakorlati foglalkozásra szolgáló műhelyt vagy énekkart, felnőttek tanfolyamát vezették, ifjúsági és népkönyvtárt kezeltek, az iskola gazdasági kertjét tervszerűen kezelték; beiratkozott növendékeiknek legalább 70%-a a IV. és VII. osztályról abszolváló vizsgát tett.

3. *Az utolsó alapfizetés 25%-át kitevő jutaimi korpótlékot* azoknak, akik legalább 15 évig kiváló eredménnyel működtek az iskolában és iskolán- kívül; büntetve nem voltak; birtokukban van az I. osztályú jutalomérem; létesítettek vagy vezettek legalább két műhelyt; van iskolai énekkaruk, könyvtáruk, felnőttek részére tanfolyamuk, az iskolai gazdasági kertet tervszerűen kezelték; tanügyi irodalmi munkásságot fejtettek ki; beiratkozott növendékeiknek legalább 80%-a abszolváló vizsgát tett a IV. és VII. osztály után.

4. *Nyugdíjba menetel után kinevezheti „A tanítói kar tiszteletbeli tagjává” azokat, akik 35 évi működési idejük alatt büntetve nem voltak, iskolalátogatások alatt mindig jól minősítették és eredményes működést fejtettek ki. Ezek hivatalból tagjai az iskolatanácsnak és a tankerületi iskolabizottságnak.*

Tanítói ítélő (fegyelmi) bizottságok: Minden tankerületi főigazgatóság mellett működik egy *ítélőbizottság*, mely valamennyi elemi iskola tantestületi tagja felett ítélkezik. E bizottság összeállítási módját külön törvény szabályozza. Úgy a vádlott tanítónak, mint a vádat képviselő miniszteri kiküldöttnek joga van a bizottság egy tagját visszavetni, akiknek helyébe a póttagok lépnek. *A vádlott* szóban és írásban személyesen, vagy egy tanító védője segítségével védekezik. Az itt hozott ítéletek fellebbezhetők *a közokt. minisztérium mellett létesített központi ítélőbizottság^hoz*, mint legfelsőbb hatósághoz. Itt is van visszavetési joga a vádlottnak. Itt is védekezhetik személyesen, vagy egy tanító védője segítségével. Ennek ítéletét is lehet fellebbezni, de már csak birtokon kívül, a kúriához, azonban 3 hónapon belül perújítással is élhet az illető.

Büntetések:

A) A tankerületi főigazgató alkalmazhatja az iskolalátogató indokolt jelentésére, vagy saját tapasztalata alapján:

1. a bizalmas megintést;
2. a nyilvános dorgálást;
3. az 1-10 napi fizetésnek megfelelő pénzbüntetést.

B) A miniszter rendeli el:

a) a tankerületi főigazgató, vagy a főfelügyelő indokolt jelentésére:

4. a 11-30 napi fizetésnek letiltását;
- b) a tankerületi ítélőbizottság ítélete alapján;
- c). a korpótlék kiutalásának egy évvel való késleltetését;
- d). a 2-6 havi felfüggesztést, az ez időre eső alapfizetés és korpótlék elvesztésével;
7. a más községbe való áthelyezést;
8. az 1-2 évre való kizárást a tanítói pályáról;
9. a végleges elbocsátást.

Mindez a büntetés és hatásuk azonban 1-5 év alatt jog szerint leíratik. Ha a tanító az 1-8. pont alatti büntetések valamelyikére ítéltetett és az végre is hajtatott, a miniszter ezen büntetés teljes eltörlését elrendelheti, ha a tanító a büntetés leírására meghatározott idő kétszeresének eltelté alatt semmi büntetendő cselekedetet nem követett el.

A tanítók továbbképzése. Az elemi iskolai tanítói kar szakképztségének tökéletesítésére, kiegészítésére és visszaszerzésére szolgálnak:

a) *Az általános tanítói gyűlések*, melyek a vármegyék székhelyén levő tanítóképzőben tartatnak, hogy ott a megye tanító-sága a népoktatást érdeklő ügyekkel foglalkozzék s a tanítás mód-szereinek tökéletesítéséről tanácskozzék. E gyűlések évenként egy-szer tartatnak és három napig tartanak.

b) *Kulturális körök.* Rendszerint 9-10 község tanító-sága havonta egyszer, a kör más-más' községében összegyűl, hogy érte-kezők által bővítsék elméleti és gyakorlati szaktudásukat. Itt a tanítók egyesével vagy kettesével kötelesek minden alkalommal a falusi lakosságnak felvilágosító, oktató előadásokat tartani a végrehajtási szabályzat értelmében.

Mind a két fentebbi gyűlésen való részvétel mindenkire köte-lező s az igazolatlan elmaradás a fizetés megfelelő részének levoná-sát s esetleg fegyelmi büntetést von maga után.

c) *Továbbképző tanfolyamok.* Minden év nyári hónapjaiban a tanítóképzőkben vagy más szakiskolákban tanfolyamok rendez-tetnek oly célból, hogy az elemi iskola három felső osztályában tanítandó tárgyak körébe eső tudásukat a tanítók új anyaggal elméletileg és gyakorlatilag bővíthessék.

d) *Ismétlő tanfolyamok.* A tanítói kar azon tagjai, akik hiva-tásuk teljesítéséhez szükséges tudásukat idővel elvesztették, a tankerületi főigazgató javaslatára összegyűjtetnek egy tanítókép-zőbe, hogy elveszített tudásukat visszaszerezhessék. E tanfolyamok a nyári szünetben két hónapig tartanak.

Akinek a tanfolyam végével a vizsgája nem sikerül, az a kö-vetkező évben köteles ismét résztvenni a tanfolyamon s ha akkor sem tudja sikerrel letenni a vizsgát, a miniszter kizárja a tanügyi szolgálatból.

e) *A kisebbségi tanítók képesítő-kiegészítői tanfolyamai.* Azon nemromán anyanyelvű tanítók, akik állami iskolákban tanítanak,

a román nyelv, Románia történelme, földrajza, alkotmánytana, továbbá a gyakorlati pedagógia megtanulása céljából tanfolyamokra hivatnak össze. E tanfolyamok a nyári szünidőben két hónapig tartanak. A tanfolyam végén a fenti tárgyakból pótképesítő vizsgálatot kell tennie minden jelöltnek. Kinek vizsgája nem sikerül, köteles a következő évi tanfolyamon is résztvenni. Ha akkor sem sikerül a pótképesítő vizsgálat, az illető elveszíti a tanítói pályához való jogát.

A tanítói fizetések. A tanítói fizetés alapfizetésből és korpótlékból áll. Az alapfizetés a többi köztisztviselő fizetésrendezésével egyidőben esetről-esetre állapítatik meg.

A képesítés nélküli segédtanítók fizetése az ideiglenes okleveles tanítók fizetésének a 75%-a.

A korpótlék a mindenkori alapfizetés százalékában van megállapítva, öt évi rendes tanítói szolgálat után az alapfizetésnek 25%-a, 10 évi szolgálat után 50%-a, 15 év után 75%-a, 20 év után 100%-a és 25 év után 125%-a. A korpótlék beszámíttatik a nyugdíjba.

Az alapfizetésen és korpótlékon kívül a tanítóknak mindazon járandóságokhoz joguk van, amelyeket más állami tisztviselők is élveznek.

Szabadságolások. Betegség, vagy az egyetem pedagógiai fakultásán való továbbtanulás címén való szabadságolás esetében a tanító teljes fizetése élvezetében marad. Külföldi továbbképzés és választói jog gyakorlásával kapcsolatos szabadságidő alatt a tanító a teljes korpótléket és az alapfizetés 25%-át élvezi.

Az elemi iskolák fenntartása. Romániában az elemi iskolák fenntartása a községek kötelessége s az állam csakis a tanítók fizetésével járul hozzá.

A községek a községi iskolatanács útján látják el az iskolát épülettel (melynek kellékeit a miniszter írja elő), igazgatói lakással, bútorzattal, taneszközökkel, gondoskodik azok jókarban tartásáról, az iskolahelyiségek fűtéséről, takarításáról, irodai felszereléséről, az iskolaszolgák fizetéséről, a szegény tanulók tanszer- és ruhasegélyezéséről, létesít iskolai étkezőket és otthonokat stb. Mind e szükségletek minőségét és mennyiségét a miniszter állapítja meg s amennyiben a községek nem tesznek eleget a miniszter által kiszabott kötelezettségeiknek, úgy a *megállapított szükségleti összegeket a község költségvetésébe a miniszter hivatalból iratja be s akkor a község minden fellebbezés kizárásával köteles a fedezetről gondoskodni.*

A községek kötelesek 1930-ig az új iskolai törvényben előírt új iskolaépületekről gondoskodni, vagy a régiakat megfelelően átalakítani (pl. két tanterem közfala úgy szerkesztendő, hogy a két terem egyé legyen átalakítható értekezlet, iskolai színelőadások, vagy mozgóképelőadások tarthatása céljaira, ha a községben nincs más alkalmas terem stb.).

5. A kisebbségi iskolák az állami elemi oktatásról szóló törvény keretében.

A kisebbségek védelméről szóló 1919 dec. 9-i párizsi nemzetközi Egyezmény és a román állami elemi oktatási törvény. – Magyar tanításnyehü román állami elemi iskolák magyarul nem tudó tanítókkal. – A tanulók faji hovatarozását nem a szülők, hanem a román tanügyi hatóságok önkényesen állapítják meg. – Még az óvodában sem tûrik meg az anyanyelvet. – A törvény román kultúr-zónát létesít a nemromán lakosságú megyékben. – A kultúr-zónabeli román származású tanítók külön fizetésipótlékot kapnak. – A kultúr-zóna statisztikai adatai. – Az erõszakos romanizálási szándék hivatalos bevallása. – Parlamenti beszédek a kultúr-zónaszakasszal kapcsolatban. – A királyságbeli és erdélyi kultúr-zónabeli megyék összehasonlító kultúrstatistikája 1923-24-ben. – Tanfelügyelõi hivatalos jelentés a kultúr-zónabeli erõszakos románosításról.

E törvény az úgynevezett *nemzeti kisebbségek anyanyelvi oktatásával* csak úgy mellékesen foglalkozik, bár a kisebbségek védelméről szóló 1919 dec. 9-i párizsi egyezmény 10. §-a szerint az államnak kötelessége gondoskodnia arról, hogy ahol a nemromán nyelvû polgárok jelentékeny számban laknak, ezek gyermekeit saját anyanyelvükön tanítsák.

Idevonatkozóan a törvény 7. §-a ezeket mondja:

„Az állami elemi iskolákban a tanítás román nyelven történik. A nemromán lakosságú községekben a közoktatásügyi minisztérium az illetõ lakosság anyanyelvének megfelelõ tannyelvû iskolákat fog létesíteni azon arányban, mint a román községekben. Ezen iskolákban azonban kötelezõ lesz a román nyelv tanítása a szabályzat által megállapítandó óraiszámban.”

Az elemi oktatásügyi törvény szenátusi tárgyalása alkalmával, 1924 június 12-én, *Schullerus Adolf* szenátor kérte e § szabatosabb megfogalmazását, mire Dr. *C. Angelescu* miniszter ezeket válaszolta:

„– Schullerus úr még kért egy nagyon fontos dolgot. Azt kérte – kérem jól megjegyezni –, hogy a kisebbségi állami iskolákban csakis kisebbségi tanítók alkalmaztassanak. Hogy a szászokhoz szászt, a magyarokhoz magyart és a svábokhoz svábot küldjünk. Ez egy kis állam volna a nagy román államban. Képtelenség ez a dolog!

– Schullerus úr kérte azt is, hogy vétessék fel még egy paragrafus, amely kötelezze az államot arra, hogy ahol 30 kisebbségi tanuló van, ott kisebbségi iskolát létesítsen. Helyes, azonban ha Vintila Bratianu úr (t. i. a pénzügyminiszter) nem tudja rendelkezésemre bocsátani a szükséges összeget, hogy létesítem én ezeket az iskolákat? Hogy vállalhatnám én el ezt a kötelezettséget, amikor ott sem tudok iskolát létesíteni, ahol románok vannak. Még sok idõ fog eltelni, amíg ezt a dolgot meg tudjuk csinálni. Tehát lehetetlenség (t. i. a kötelezettség vállalása).”

A gyakorlatban ezidőszerint *e kisebbségi engedményt* (!) tartalmazó paragrafus úgy érvényesül, hogy pl. a „magyar tanításvetvű” állami iskolák nagyrésztében a tanító egy szót sem tud magyarul s így nem is taníthat e nyelven; amely iskolában azonban még megtartották a régi, románul jól megtanult magyar tanítót, ott a magyar írás és olvasás tanítására szorítkozik csakis az anyanyelvi oktatás.

E paragrafus alkalmazása mikéntjének különben konkrét bizonyítéka a következő eset is: *Csikjenőfalva* (Csik megye) község lakossága mind magyar anyanyelvű (vallás szerint: 2202 róm. kath., 6 ref., 29 gör. kath.). A „magyar tanyelvű” állami iskola egyik osztályának tanítója *Tratiu Clemens* régi királyságbeli tanító. Miután egy szót sem tud magyarul s a kis székely gyermekekkel sehogyse tudta megértetni magát, 1925 december havában annyira dühbe jött a gyermekek „butasága” miatt, hogy huszonegy gyermeket annyira összevert, hogy lepedőben kellett hazavinni őket. A hatósági orvos mindeniknél 8 napon belül gyógyuló sérülést konstataált; az alábbiak az orvosi látteletről szóló bizonylatot is kiváltották: *Szentes Mihály* hadiárva, *Bíró Ferenc*, *Antal Árpád*, *György János*, *Nagy József*, *Szócs József*.

Hogy a kép teljes legyen, meg kell jegyezni, hogy az elmúlt 1924/25. tanévben e „magyar tanyelvű” állami iskolának mind a négy tanítója királyságbeli gör. keleti román volt, egy magyar szó tudása nélkül.

Hans Otto Roth képviselő 1924 július 21-én a parlamentben jelentette be, hogy *Arbora* (Bukovina) községben a német állami iskolát feloszlatták s most a 121 német tankötelest egy óra járásnyira levő román iskolába kényszerítették be, hol még a hittant se tanítják németül. *Dornavatra* községben a 124 német gyermeknek még az egymásközötti német beszédet se engedik meg.

Jakob Pistiner képviselő 1924 június 20-án a parlamentben mondta: „Alkalmam volt megfigyelni Erdélyben, ahol a kisebbségi iskolákba bevezették e rendszert, hogy ahol csak heti 18 órai tanítás van, ott is 22 óra volt a kötelező románnyelvi tanítás. Mi marad akkor, Uraim, az anyanyelvnek?!”

Franz Kräuter képviselő 1924 június 27-én a parlamentben jelentette be: *A temesvári német állami elemi iskolában* az I-II. elemi osztályokban sem volt egész éven át német tanítás. *Buziáson* 100 német gyermeket szétosztottak a román osztályokba. *Szentanna* községben 300 német óvóbeli gyermeket-két bukaresti nő foglalkoztat, akik nem is értenek németül.

A 7. mikénti végrehajtásáról – egy évi alkalmazás után – román szemtanút is állíthatunk *Teodor Icobescu* képviselő személyében, aki 1925 december 15-én a román parlamentben ezeket mondotta (lásd: *Desbaterile Deputatilor 1925/26. No. 32.*): „A múlt évben az állami elemi oktatásról szóló törvényben felvették a

7. §-hoz, hogy a kisebbségnek is fognak állítani állami iskolákat. *És a miniszter úr ezt a §-t nem hajtotta végre, sőt a meglevőket is megszüntette.* Már Beszarábiában nincs kisebbségi iskola, csakis román van mindenütt. – (C. Angelescu közoktatásügyi miniszter közbe szól: És ez nem tetszik önnek?) – Ma már Beszarábiában nemcsak a nép panaszkodik, *melytől elraboltak egy jogot, amit a törvényben biztosítottak neki,* hanem az odaküldött román tanítók is, akiktől pedagógiai lehetetlenséget kívánnak, *mivel nem tudják a gyermekek nyelvét.* A kényszerített uniformizálás ellen úgy pedagógiai, mint didaktikai szempontból tiltakozom. Ne követeljük a kisebbségektől, hogy asszimilálódjanak, Sohasem fognak önök a magyarokból, németekből, bolgárokból románokat csinálni. Azért ne igyekezzünk elrabolni anyanyelvüket sem!”

A román állam – a hivatalos kimutatások szerint – a két-milliónyi magyar kisebbség részére fenntart *egy magyar tannyelvű tanítóképzőt Székelykereszturon.* E „magyar tannyelvű” állami tanítóképzőről Iskolatanácsaés tanári testülete ezeket írja az 1926 február 27-én kiadott tájékoztatójában: Az igazgató nem tud magyarul, de 3 éves kiffia, már tud pár szót; 1924/25. tanév végén az összes vizsgák *kizárólag román nyelven tartattak.* 1925 szeptembertől a *tanítás nyelve kizárólag a román,* azonban a magyar fiúk osztályonként heti 3 órában *még* tanulják a magyar nyelvet és irodalmat.

A csíkszeredai állami „magyar tannyelvű” polgári iskolában az 1925/26. tanév elején a magyarul mit sem tudó *Balota* nevű igazgatónő a tanulóknak szigorúan eltiltotta az iskola területén a magyar beszédet. Akit magyar beszéden kapnak, annak *szégyentáblát* akasztanak a nyakába büntetésül.

Íme, ilyenek *a kisebbségi tannyelvű* román állami iskolák!

Igen fontos a kisebbségekre nézve a 8. § is, amely kimondja, hogy: „Azon *román származású állampolgárok,* akik anyanyelvüket elfeledték, kötelesek gyermekeiket csakis román tannyelvű nyilvános (azaz állami!), vagy magániskolában taníttatni.”

E § alkalmazásából is kaptunk már ízelítőt. *Nyárádszentbenedeken* (Maros-Torda m.) a lakosság mind magyar anyanyelvű (vallás szerint: 40 r. kath., 378 ref., 21 unit., 3 izr., 1 luth., 94 gör. keleti és 10 gör. kath.). A folyó 1925/26. tanév elején a román elemi iskola tanítója a ref. iskola 19 ref. vallású tanulóját e §-ra hivatkozva követelte át a román iskolába, mint román származásúakat.

A szülők energikusan tiltakoztak a megtiszteltetés ellen. Kiszállott a tanfelügyelő (Hancu Iván) az ügyet rendezni. Kimondta, hogy a román származás megállapításánál a jelenlegi vallás nem irányadó. A szülők anyakönyvi kivonattal igazolták, hogy ők maguk is reformátusnak és magyarnak születtek. Nem volt elég. A nagyapákról is igazolni kell a magyar származást. Erre a tanfelügyelő átvizsgálta a születési anyakönyveket s ott 12 gyermek

nagyapjáról meg is volt a feljegyzés, hogy reformátusok és magyarok voltak. Azonban hét gyermek nagyapjának a születése nem ezen község anyakönyvében volt feljegyezve, mert azok e faluba csak beszármazók voltak. Ez a körülmény elegendő volt arra, hogy *a gyermekek származása* – a szülők kétségbeesett tiltakozása ellenére – *románnak nyilvánítottassák* és ennek következtében a tanfelügyelő azonnal átrendelte a 7 református szegény magyar gyermeket – a román iskolába.

Hidvég (Háromszék m.) községben 1925. őszén a ref. magyar elemiiskola felszólítást kapott, hogy 14 tanulóját adja át a román iskolának, mert ezek román származásúak. A szülők tiltakoztak s ezért egyenként 240 lei pénzbüntetéssel is sújtotta a hatóság.

Az elemi oktatási törvény még az *óvodákban* sem írja elő az anyanyelvi oktatást. A törvény tárgyalása alkalmával *Schullerus Adolf* szenátor 1924 június 9-én hivatkozott a nagy román politikus, *Dimitrie Sturdzára*, aki, amidőn 1893-ban a magyar parlamentben az óvodai törvényt tárgyalták, a román szenátusban ezt a kijelentést tette: „*Ne rabolják el a román szülők 3-d éves gyermekeit, hogy anyanyelvük elfelejtésére és a magyar nyelv elsajátítására kényszerítsék. Ez ázsiai barbárság és méltatlan egy európai néphez!*” – és indítványozta a 7. §-nál, hogy „*az óvodákban a tanítás nyelve a gyermekek anyanyelve legyen;*” azonban a román szenátus a módosítást nem fogadta el. E román törvényhozás erőszakosan románosító szellemének megfelelően, a közoktatásügyi miniszter a magyar óvodákat meg is szüntette. Így *Temesváron* (a lakosságból 40%-a magyar!) 1924 szeptemberében egyszerre kilenc magyar óvoda működését szüntette meg; ugyanekkor szüntette meg *Székelyudvarhelyen* (a lakosság 97.9%-a magyar!) a városi magyar óvodát s a gyermekeket a román óvodákba való járásra kényszerítette; *Tordán* (a lakosság 71.9%-a magyar!) a Margithay-féle alapítványi óvoda helyiségeit elrekvirálták, stb. *Nagyváradon* (a lakosság 91%-a magyar!) szintén 1924 szeptemberében szüntették meg a magyar óvodákat. Hogy a román óvodákban milyen a rendszer, arra jellemző a következő eset: a Lác-utcai óvoda román tanítónője a kisgyermekeket csak akkor engedte ki „elkerülhetlen szükség” esetén is a teremből, ha románul kérték az „engedelmet”. Az egyik kereskedő kis lánya nem tudta az engedelmet románul kérni s a tanítónő elnézte inkább, hogy a kis leányra szakadjon az „elkerülhetlen” katasztrófa: 1926. év egyik hideg áprilisi reggelén.

Románia valójában gúnyt űzött az Északamerikai Egyesült Államok, Anglia, Franciaország, Olaszország és Japán szövetséges nagyhatalmakkal, amikor azok vele – a „nagy területi gyarapodáshoz jutott” állammal –, mintegy erkölcsi biztosíték gya-

nánt 1919 december 9-én Párizsban, az uralma alá juttatott nemzeti kisebbségek nyelvi, vallási és kulturális jogainak védelme tárgyában szerződést kötöttek.

A szerződés 10. cikke szerint ugyanis oly városokban és kerületekben, ahol nem románnyelvű állampolgárok *jelentékeny arányban laknak*, a román kormány a közoktatásügy terén megfelelő könnyítéseket fog engedélyezni avégből, hogy az ily román állampolgárok gyermekeit az elemi iskolákban saját anyanyelvükön tanítsák;

a 11. cikk szerint pedig: Románia hozzájárul, hogy az erdélyi székely és szász községeknek vallási és tanügyi kérdésekben helyi önkormányzatot engedélyezzen.

Románia törvényhozása *e két cikk értelmében (11)*, az 1924 július 26-i elemi oktatási törvényben következőleg biztosította (!) a székelyek tanügyi önkormányzatát s ezzel együtt a *nem románnyelvű polgároktól jelentékeny arányban lakott városok és kerületek* elemi iskoláiban az anyanyelvi oktatást:

Az állami elemi oktatásról szóló 1924:VII 26-i törvény 159. §-a:

„Azok az elemi iskolai tanítók és képzőt végzett okleveles tanítók, kik nem az alábbi vármegyéből való illetőségűek és *Bihar* (Bihar), *Salaj* (Szilágy), *Satu-Mar^viSz&tmkT*), *Mara-Mures* (Máramaros), *Odorheiu* (Udvarhely), *Viuc* (Csík), *Trei-Scaune* (Háromszék), *Mwres-Turda* (Maros-Torda), *Turda-Aries* (Torda-Aranyos), *Hunedoara* (Hunyad), *Visnita*, *Vascauti*, *Cotman*, *Zastavna*, *Hotin*, *Tighina*, *Cetatea-Alba*, *Ismail*, *Durostor* és *Caliacra* vármegyékbe mennek tanítói állást foglalni s kötelezik magukat legalább négy évig ezen vármegyékben tanítani, azon időre, míg ott szolgálnak, alapfizetésük 50%-át kapják pótlék gyanánt, a korpótlékra jogosító határidejük 4-4 év és a 118., 119., 120. §-okban előírt előléptetési határidők 1-1 évvel rövidebb lesz részükre.

Ezen tanítók átköltözködési költség megtérítése gyanánt egy bizonyos összeget kapnak, amely a nős tanítóknál összes havi fizetésbeli járandóságuk háromszorosa, a nőtleneknél kétszerese.

Azok a tanítók, kik kinyilatkoztatják, hogy a fenti vármegyék valamelyikében óhajtanak megtelepedni, azon kedvezményben részesülnek, hogy a korpótléket 3-3 évre kapják és egy 10 hektáryi települési földterületet kapnak a rendelkezésre álló földből.

Azon tanítónak, ki a fenti vármegyék területére kér áthelyezést, bírnia kell a tankerületi iskolalátogató ajánlásával, a képzőből kikerülő jelöltnek pedig a képzőintézeti igazgató ajánlásával.

Fenti intézkedések jelen törvény életbeléptetésétől számított 10 évre szólnak; ezen határidő után az illető tanítók a törvény általános intézkedései alá tartoznak.

Ha a miniszter megfelelőnek találja, elrendelheti, hogy a *képzőből kikerült összes jelöltek 3 évig fenti vármegyékben tegye-*

nek szolgálatot s csak azután legyenek jogosultak az ország többi rezében állást választani.”

Az 1924 június 26-án kihirdetett Elemi Oktatási Törvény fenti 159. §-a alapján létesített

Román kultúrzóna statisztikai adatai.

(Források: Annuaire Statistique de la Roumanie 1922, BucarestU 1923; Desbaterile Senatului 1923/24, No. 68. füzet, 1298-1302. oldal; Ministerul Instructiune: Proect de Lege asupra Invatamantului Particular, Bucuresti, 1925; 30-60. oldal.)

	Erdélyi kultúrzóna	Egész Erdély %-ában	Egész kultúrzóna	Egész Románia %-ában
Terület km ²	47.415	46.4	79.589	26.9
Lakosság	2.289.024	42.9	3,917.704	23.9
Megyék száma	10	45.0	20	26.0
Községek száma	2.030	49.3	3.145	34.4
<i>Allami iskola;</i>				
a) egyesítés előtt	816	40.7	?	?
b) egyesítés után 1923/24	2.982	48.4	4.439	26.7
Allami tanító 1923/24-ben	4.157	45.0	7.241	33.1
<i>Magán (felekezeti) iskola</i>				
a) egyesítés előtt	1.421	42.5	?	?
b) egyesítés után 1923/24	774	52.1	808	45.6
Magán (felekezeti) tanító 1923/24-ben	1.374	50.3	1.519	38.1
<i>Összes elemi isk.</i>				
a) egyesítés előtt	2.235	41.6	?	?
b) egyesítés után 1923/24	3.756	49.1	8.247	21.8
Össz. el. isk. tanító 1923/24	5.531	46.3	8.760	34.0
6—16 éves tankötelesek száma 1923/24. tanévben	358.272	49.4	639.017	24.6
Beiratkozott tankötelesek száma 1923/24. tanévben	276.562	43.1	445.555	27.8
Beiratkozott áll. iskolába 1923/24 tanévben.....	217.384	43.2	384.003	21.9
Beiratkozott magániskolába 1923/24. tanévben	58.178	46.8	61.552	39.1
Iskolából kimaradt tankötelesek 1923/24	81.710	27.8	193.462	28.1

A román hivatalos statisztikai közlések rendszertelensége miatt sem a lakosság, sem a tankötelesek nemzetiségi megoszlása nem mutatható ki. A tanulók nemzetiségi megoszlására vonatkozólag a terjedelmes elemi iskolai törvényjavaslat indokolása csak

Bukovinára vonatkozólag közli a tankötelesek és iskolába beiratkozottak nemzetiségi megoszlását.

E román hivatalos adatok szerint Bukovinában az 1922/23. tanévre összeírt 7-13 éves tankötelesek összes száma 108.498, ebből beiratott 104.301; a kultúrzónába beosztott négy megye tanköteleseinek száma 25.392 s ebből román 2464 (azaz 9.7%);

a kultúrzónába beosztott négy megye beiratkozott tanulóinak száma 23.567 s ebből román 2216 (azaz 9-4%).

Tehát a bukovinai kultúrzónában a lakosságnak *90.3 %-a nem román*, hanem kisebbségi lakos!

A Magyarországtól Romániához csatolt területen, Erdélyben létesített kultúrzónának 2,289.024 lakosából, az 1920. évi *hivatalos román statisztika szerint* is 1,201.949 román lakosa van, azaz 45.2%, s így a lakosságnak *51.8%-a kisebbségi, túlnyomólag magyar anyanyelvű!* Ha pedig – csak a politikai célt leplezni hivatott – Hunyad megye (mely 82%-os román lakosságával amúgy sem talál bele a zónába) adatait leszámítjuk az erdélyi kultúrzóna adataiból – az 1920. évi román népszámlálási adatok szerint is –, csak 41% a románság arányszáma s így *az elromonosítani akart nemzeti kisebbség 50%!.*

A törvény *erőszakos románosítási* szándékát különben maga a törvényjavaslat indokolása is elismeri e szavakkal (Lásd: Debaterile Senatului 1923/24. No. 69, oldal 1331.): „Nagyjelentőségű intézkedése e törvényjavaslatnak az, hogy előnyben részesíti a kiváló tanítókat, akik az ország szélére és azon három megyébe: *Csik, Háromszék és Udvarhely* megyékbe törekszenek, ahol nagy szükség van a nemzeti és kulturális munkára. Ezen vidékeken a román elem, megtámadva az *idegen elem* által: elnemzetlenedett, vagy hátrányos helyzetbe jutott a román kultúra tekintetében.” (E három magyar megye 418 ezer lakosából 43.835 a román, azaz 10.5%!)

Így tehát a román kormány a párizsi kisebbségi egyezmény 10. cikkének azon utasítását, hogy amely kerületekben „jelentékeny arányban lagnak nem románnyelvű állampolgárok”, ott ezek gyermekeit anyanyelvükön fogják tanítani: úgy oldotta meg, hogy a szóbanforgó kerületeket egy nagy kultúrzónába egyesítette, ott külön tanügyi közigazgatást rendezett be, a tanítóságot ide a kultúrzóna területén kívül eső román területekről toborozza, akiknek legfőbb kvalifikációja az, hogy a kultúrzónabeli kisebbségek anyanyelvét nem értik s e negatív „tudásukat” külön jutalmazza az 50%-os fizetéstöbblettel. Nyilvánvaló, hogy *a nemzetközi egyezményének homlokegyenesen ellenkező értelmű törvénnyel biztosított végrehajtása* nem a nemzetközi, illetőleg a Nemzetek Szövetsége védelme alá helyezett kisebbségek kultúrérdekét van hivatva szolgálni, hanem kizárólag a kérkedő románosítási szándékot.

E románosítási szándékot különben a törvény román parlamenti tárgyalása is megerősíti. Ennek igazolására álljon itt a

román szenátus 1924 június 12-i üléséről felvett hivatalos napló (I)«Hlinterile Senatului 1923/1924. No. 74; 1924. VII. 12.) közlése a 159. §-al kapcsolatos tárgyalásról.

Alexandru Aciu szenátor: Uraim, kétféle állampolgárságot teremteni egyetlen államnak sem lehet célja. Különböző kötelességeket és különböző fizetéseket létesíteni ugyanazon fajta állami tisztviselők között nem indokölHfátó semmiféle, sem emberi, sem állami érdekkal. Meg nem engedhetöl, hogy ugyanazon országban ne legyen ugyanazon nevelés, ugyanazon oktatás, ugyanazon politika, ugyanazon fizetés és ugyanazon büntetés.

— *Uraim, ha egy 18 éves ifjú jön oda* (t. i. a kultúrzónába), *már három év múlva* (5 helyett!) *megkapja a korpótlékot és ő egészen más lesz, mint az, aki ott született*, aki példáját adta a román áldozatkészségnek, aki tud annyit, mint legalább is a másik, aki ugyanazon iskolákat végezte s aki talán több román irodalmat tud, mint az a másik, aki lenézi a barátját, kartársát csak azért, *mert nem született ezeken a részeken* (t. i. a kultúrzóna területén).

— Ezek az állapotok nagy lelki izgalmat keltettek. Csodálkozva kérdezzük, mik lehetnek az indokok? Talán a kisebbségi kérdéssel indokolják. Azonban a román állam és faj sokkal erősebb és nem lehet szüksége ilyen mellékutakra.

Egy hang: Közel a határ.

Alexandru Aciu: Ilyen eljárással az ottani lelkeket ahelyett, hogy megnyernöl, elkесerítjük. A más vidékekre küldött tanítóink éppen úgy tudnának tanítani otthon is. Ezekhez járul még az az igazságtalanság is, hogy az odajövöl tanítók nagyobb fizetést kapnak s kétévenként lépnek elő, míg a mieink kiüzetnek más megyékbe. Az e megyékben született tanítóknak minden érdeke az, hogy szülölöldjükön maradjanak, közel szüleikhez és ismerölseikhez, ahol megházasodhatnak, közel rokonaikhoz, testvéreikhez és szüleik sírjához.

– Hogyan? Engemet a törvény helotává, páriává tesz, nekem a hazámban nincs annyi jogom, mint másnak? Miért? Talán azért, mert kételkednek bennem, mert feltételezik rólam, hogy nincs egyenöl tanultságom, előkészültségem vagy hazafiságom?

Dr. C. Angelescu közökt. miniszter: Egyik ok sem áll fenn, a pillanatnyi tanítöl szükség az oka.

Alexandru Aciu: Egy dolgot megállapítottunk még a magyar uralom alatt, hogy az államnak nincs joga és nem követelheti, hogy egy nép megváltoztassa nyelvöl és vallását.

Dr. C. Angelescu közökt. miniszter: Mi azonban nem gondolunk erre.

Alexandru Aciu: Akkor miféle célja lehet annak, hogy *ezekbe az iskolákbu olyan embereket küldünk, akik csakis román nyelven értenek, akiknek semmi kapcsolatuk sincs a tanulók szüleivel,*

mert nem is ismerik ezek nyelvét és amikor a tanító tevékenysége – mint a törvény is mondja – nemcsak az iskolára szorítkozik, hanem annak szociális téren is meg kell nyilvánulnia? Miféle célt érhetünk el?

— Ki kell nyitni szélesre a román kultúra kapuit az azon románok részére, támogassátok gazdasági téren, adjátok meg mindenkinek a kultúra lehetőségét, mert ha elhaltak azüleliu én különböző fajú teheneket örökölttem, nem egyformán fogom kezelni, mégis együttesen fogják ugyanazon vagyion részeit kéjHiznl.

— Meg kell adni a lehetőséget, hogy legyen kultúrájuk, használják fel kultúrájukat, tisztességüket, sőt faji önértéküket lh az állam érdekében és ekkor a belső ellenségeskedések el fognak tűnni.

Jon Román: Mi minden tehénnek ugyanazt a füvet adjuk.

Alexandra Adu: Nem adható ugyanaz a takarmány a hegyi tehénnek, mint az alföldinek. Ezért önöknek jobban meg kellene érteniök a mi helyzetünket, mert a mi izgatottságunk indokolt, mivel az eddigi törvényhozási alkotások legtöbbszörében nem értették meg a mi lelkünket s ezért alkottak rossz törvényeket. Megmondtam.

E felszólalásra *C. Angelescu* közökt. miniszter a szenátus 1924 június 12-i ülésén válaszolt a következőkben:

— Aciú úr tiltakozott ezen rendelkezés ellen, azt állítva, rossz hatása lesz, ha oda, a határszéli kultúrzónákba az ország más részéből küldök tanítókat s azoknak fizetéstöbbletet adunk. Uraim, ez a rendelkezés nem az enyém, ez az előbbi törvényben volt. Haret volt az, aki alkalmazta Román, Bacau (ezekben laknak a csángó-magyarok! Ford.) és Új-Dobrudzsában. Miért tartottam fel és terjesztettem ki?

— Azért, mert egyes megyékben nincsenek tanítók, Biharban vannak iskolák tanítók nélkül, úgyszintén Arad, Máramaros, Szilágy stb. megyékben, hasonlóan Bukovinában és Besszarábiában. (Fordító jegyzete: Arad megye még sincs felvéve a kultúrzóna megyéi közé! A felvett 10 erdélyi megye közül csak három: Bihar, Szatmár, Máramaros megyék esnek Románia határára!) S így okvetlenül több fizetést kell adni azoknak, akik oda fognak menni... Egyelőre azonban meg kell erősítenünk a határokat nemcsak katonákkal, hanem művelt emberekkel is, akik előkészítsék a lelkeket. (Lelkes taps.)

Álljon itt a román képviselőház 1924 június 29-i tárgyalásáról vezetett hivatalos napló idevonatkozó néhány részlete is (Desbaterile Deputatilor 1923/1924. évi 112. naplójában, az 1924 június 29-i tárgyalás anyaga).

Hans Hedrich: Képviselő urak, a 113. § a tanítók kinevezéséről intézkedik. Azonban e §-ból hiányoznak azok a lényeges feltételek, melyek a kisebbségi iskolákban az anyanyelven való tanítást lehetővé tehetik. Éppen azért felhívom a figyelmüket, hogyha önök

komoly munkát akarnak végezni, akkor lehetővé kell tenniük, hogy a kisebbségi gyermekek is anyanyelvükön tanulhassanak, ha ugyan azt nem akarják, hogy az egész 113. § végrehajthatatlan maradjon.

– Kérem önöket, hogy elsősorban is, mint alapelvet fogadják el, hogy a kisebbségi iskolákhoz olyan tanítók nevezendők ki, akik az illető kisebbséghez tartoznak. Ez értelemben van szerencsém a következő módosítást betervezni: A 113. §-hoz e szavak után: „Hogy tudjon románul”, még hozzáteendő: „A kisebbségi iskolákban és körzetekben tudjanak a kisebbség nyelvén is. A kisebbségi iskolákhoz való kinevezéshez és áthelyezéshez előnyben részesülnek a kisebbséghez tartozó tanítók.” Aláírva: „Hans Hedrich, Wilhelm Binder, Jacob Pistiner és mások”.

Dr. C. Angelescu közölte. miniszter: Képviselő urak, az este kinyilatkoztattam, hogy természetesen a *kisebbségi iskolákhoz, ahol az anyanyelven való tanítást kéri*, olyan tanítót küldünk, aki tudja azt a nyelvet. Másképp nem is lehet. Ezért – azt hiszem – felesleges ezt törvényben kimondanunk, – mivel magától értetődik. Hanem az urak többet is kérnek, azt ugyanis, hogy mi vállaljunk kötelezettséget arra, hogy ezekbe az iskolákba az illető kisebbséghez tartozó tanítókat küldünk. Ez a dolog képtelenség, mivel a román iskolákba is elfogadunk románul tudó magyar, szász és német tanítókat. Hasonlóan az önök iskoláiba is fogunk az önök nyelvét értő román tanítókat küldeni. Ez az én nyilatkozatom, amely megjelenik a *Monitorul-ban* s így törvényereje lesz.

Hans Hedrich indítványát elveti a Kamara.

Josif Popovici: Képviselő urak, van szerencsém indítványt betervezni oly értelemben, hogy „e § (t. i. a 159-ik!) hagyassák ki”. Indokaim nemzeti, pedagógiai és szociális jellegűek. Elsősorban is e zóna nem terjeszthető ki Temes-Torontál és Arad megyékre, *mivel e két megyét nem szabad megsérteni*, mert itt éltek a nemzeti kultúra első apostolai 1812-ben és innét került ki egész sora azoknak a tanítóknak, akik az egész tartományt felvilágosították. Másodszor Temes-Torontál megyének 3000 tanítója van, akikre nézve sértő e rendelkezés. Ha a miniszter úr mégis meg akarja tartani e §-t, akkor egészítse ki Szolnok-Doboka, Hunyad és Torda-Aranyos megyékkal, ahol az írni-olvasni tudók száma nem éri el a 38%-ot sem. Az *Udvarhely, Csík és Háromszék megyékre vonatkozó rendelkezés úgy tűnik fel, mintha az ottani polgártársaink ellen irányulna s mintha Apponyi rendelkezése volna román kiadásban*. A miniszter úrnak van politikai érzéke ahhoz, hogy ne érintse – amint nincs is szándékában – polgártársaink érzékenységét és hiszem is, hogy e megyékben, ahol az írni-olvasni tudó magyaroknak aránya 58-79%-on van, ezt meg sem engedi.

– Pedagógiai okaim: Nem egészíthetjük ki fajunk kultúráját

a törvény intézkedéseivel, különösen, ha ide tanítóképzői növendékeket küldünk. Nézetem szerint e megyékbe és e tartományokba, ahol a kultúra alacsony fokon áll, a legkiválóbb tanárainkat és tanítóinkat kell elküldeni, akiknek fizetése ne állapíttassék meg az illetmények 50%-os felemelésében, hanem annyit keli adni, hogy azok képesek legyenek pótolni a századok mulasztásait.

Franz Krauter: Kérem e paragrafus kihagyását. Íme, milyen helyzetet teremt e paragrafus! Egy tanító, ha a kisebbséghez tartozik, bármikor elüldözhető, ha románnyelvi vizsgának vetik alá a 156. § alapján. A 159. § alapján Dolj megyéből jön egy fiatal és ez nemcsak az elcsapott tanító egész fizetését kapja, hanem még ezt részére megtétezik a fizetés 50%-ával. Nem gondolják önök, hogy e fiatal tanítót nagyon gyűlöletes helyzetbe hozzák¹? Nem akarok kitérni arra, hogy e paragrafus által különbséget tesznek az egyik és másik megye, az egyik és másik tanító között, aszerint, hogy ki hol született.

I. Matei: A miniszter úr hozzájárulásával indítványozom, hogy az erdélyi megyék egészítsenek ki a 159. §-ban Maros-Torda, Aranyos-Torda és Hunyad megyékkel.

Aurél Dragos: Képviselő urak, a 159. §-sal szemben csak az a kérésem, hogy hagyassanak el e szavak: „akik nem származnak az alábbi megyékből”.

Policarp Betianu: Képviselő urak, a cárok idejében volt hasonló intézkedés. Azok a tanítók, akiket Szibériába küldöttek - előnyöket élveztek. Képviselő urak, Hotin megye nincs Szibériában. Így nekünk van ott tanítóképzőnk, vannak saját növendékeink, akik maholnap tanítók lesznek és akkor hogyan engedhetik meg önök, hogy e megyében, ahol a tanítók ugyanazt a munkát végzik, közöttük aszerint tétessék különbség: ki idevaló és ki jött ide s ez utóbbi 50% fizetéssel és 10 hektár földdel többet kapjon, mint a megyebeli születésű tanító? Javaslom e paragrafus törlését.

P. Garboviceanu előadó: Matei úr módosítását elfogadja, a többi elutasítását kéri.

A Kamara így is határoz.

Jegyzet. Ha a kultúrzóna létesítésének célja csak a *kultúra-fejlesztés*, akkor mivel indokolható a kultúrzónamentes és kultúrzónabeli megyékben jelenleg is mutatkozó kultúralehetségi különbség?

(Adatforrások: Desbaterile Deputatilor 1923/24. No. 110; 1924 június 20, az állami elemi iskolai oktatásra vonatkozó törvényjavaslat miniszteri indokolása; – a 3059-3063. lapokon levő kimutatások a beiskolázásról és a közoktatásügyi minisztérium: Proect de Lege asupra Invatamantului Particular, 1925. című hivatalos kiadványa 60. és 85. oldalain található magániskolák kimutatása.)

Régi királyságbeli megyék,

honnan a kultúrázóba vésik a tantókat
máfélázeres Bízálással:

Kultúrázóabelli megyék,

hová a régi királyságbelli tantókat nevezik ki
máfélázeres Bízálással:

A román közoktatásiügyi miniszter 1923/24. tanévi hivatalos kimutatással szerint:

Kultúrázóabellás megyék	Tankeötelesek száma				Kultúrázóabellás megyék eső erdélyi megyék	Tankeötelesek száma					
	beiratkozott					beiratkozott					
	száma	allami	özsemm	%		száma	allami	özsemm	%		
1. Bacau	44.577	359	26.504	27.063	60.7	1. Bihar	72.404	7.068	36.190	45.258	62.5
2. Botosani	33.032	568	20.467	21.035	63.7	2. Udvarhely	16.980	8.626	14.328	22.954	135.2
3. Dorohoi	34.084	—	18.304	18.304	53.7	3. Szolnok-Doboka	26.518	2.774	21.129	23.903	90.1
4. Iasi	45.447	2.008	26.879	28.887	63.6	4. Torda-Aranyos	31.850	1.950	24.889	26.839	84.3
5. Ifov	71.803	7.305	39.130	46.435	64.7	5. Háromszék	24.709	7.115	17.858	24.973	102.3
6. Olh	32.330	—	17.802	17.802	55.0	6. Szatmár	49.930	5.033	23.084	26.117	56.4
7. Prahova	80.196	1.017	57.570	58.587	73.0	7. Szilágy	30.150	3.575	25.166	28.741	95.3
8. Romani	47.616	57	30.583	30.640	64.3	8. Maros-Torda	38.455	10.055	28.275	38.330	99.7
9. Teleorman	59.849	20	39.431	39.451	65.9	9. Csik	27.141	5.539	13.311	18.850	64.3
10. Vlasca	49.289	—	21.823	21.823	44.3	10. Hunyad	39.244	6.670	23.275	29.945	75.3
	498.223	11.534	298.493	310.027	63.0		357.381	58.405	229.505	287.910	80.6

Az erdélyi kultúrzonás 10 megyében a tanköteleseknek a törvény meghozása előtt 80.6%-a volt beiratkozva az iskolákba, míg a régi királyság kultúrzonamentes 10 megyéjében – ahonnan a tanítók másfélszeres fizetés és 10 hektár ingyenföld-javadalmazással Erdély fenti „kulturátlan” megyéibe neveztetnek ki – a tanköteleseknek csak 63.0%-a volt beiskolázva, a román közokt. miniszter *hivatalos* adatai szerint.

Furcsa nagyon, hogy pl. Udvarhely megyébe, ahol – a román közokt. miniszteri *hivatalos* statisztika szerint – a tanköteleseknek 135.2%-a (!), Háromszék megyébe, ahol 102.3%-a (!), Maros-Torda megyébe, ahol 99.7%-a volt beiskolázva már a törvény meghozatala előtt, törvény útján kellett kimondani, hogy erőszakkal és másfélszeres fizetéssel kell tanítókat deportálni Vlasca megyéből, ahol a *tanköteleseknek csak 44.3%-a*, Olt megyéből, ahol 55.0%-a. és Dorohoi megyéből, ahol 53.7%-a járhatott – már a törvény meghozatala előtt is – iskolába. Legalább is gyanús a román kultúra hivatott gyámjainak – *a nemromán nyelvű állampolgároktól túlnyomólag lakott kikerekített terület kultúrája iránt tanúsított* – ez az önfeláldozó áldozatkészsége.

A kulturazóna (159) paragrafus végrehajtása mikéntjéről érdekes adatokat szolgáltat Maros-Torda megye román királyi felügyelőségének 1924/25. évi *hivatalos jelentése* (Lásd: Kevizoratul Scolar al Jud. Mures-Turda: Darea de Seama auepra invataman-tului primar pe anul scolar 1924/25. Targu-Mures, 1926. lap 80.), a következőkben: „A megye 219.051 lakosából 87.547 a román (fájdalom sokan közülök nem beszélik a nyelvet), 115.843 a magyar, 6329 a szász, 7.551 a zsidó és 2.688 különböző nemzetiségű. A megye 206 községéből körülbelül 60 a román lakosságú, egészben vagy részben elmagyarosodva (4. lapon). A miniszter úr az 1924. évben képe-sített tanítókat utasította, hogy csakis a csatolt területeken válasszanak állást maguknak, s miután megyénk is beosztott a ve-gyeslakosságú *kultúrzonába*, 50%-os fizetés-többlettel és más előléptetési kedvezményekkel: hozzánk is jött 120 erős ifjú, az általunk viselt kulturális-harc támogatására. Egy évi tapasztalat után megállapíthatjuk, hogy e kinevezésekkel hibát követtek el. Ugyanis-olyan *községekbe, ahol a jegyzőn és a csendőrségen kívül egyetlen lélek se tud románul, olyan tanítókat küldöttek, akik egész életükben se hallottak egyetlen szót se magyarul*, annál kevésbbé ismerhetik ezen nép szokásait, gondolkozását. Ezen okból, ha kötelesség-tudók voltak is, úgy kínlódtak, mint a szárazra vetett hal, hogy a gyermekek megértsenek valamit a nekik mondott sok beszédből. Az ellenőrző szervek előtt őszintén és nyíltan kijelentették a tanítók, hogy itt képtelenség valami eredményt elérni, mert a gyermekek nem tudnak románul (26-27. lapon!).

6. A kisebbségi iskolák az 1925. évi magánoktatásról szóló törvény keretében.

Az 1919. évi dec. 9-i párizsi kisebbségi nemzetközi Egyezmény rendelkezésével szemben a kisebbségek oktatásügye magántevékenységnek minősítették. – Az erdélyi magyar egyházak küzdelme a magyar iskolák megmentése érdekében. – A magánoktatási törvényjavaslat és a Népszövetség. – A magánoktatási törvény intézkedései. – A törvény végrehajtására jellemző adatok. – A magyar anyanyelvű izraeliták küzdelme az elrománosítás ellen. – A szülőknek gyermekeik anyanyelvét illető nyilatkozatai nem vehetők figyelembe.

Az 1919 december 9-én Párizsban aláírt és a Nemzetek Szövetsége védelme alá helyezett kisebbségi Egyezmény 9. cikke a romániai nemzeti kisebbségekre vonatkozólag ezeket mondja: „Nevezetesen joguk van saját költségükön jótékonyági, vallási és szociális intézményeket, iskolákat és más nevelőintézeteket létesíteni, igazgatni és azokra felügyelni azzal a joggal, hogy azokban saját nyelvüket szabadon használhatják és vallásukat szabadon gyakorolhatják.”

Románia ötmilliónyi kisebbségének fenti, nemzetközileg biztosított jogát egy „magánoktatásról” szóló törvénybe zsugorította össze, amelyet szentesítve 1925 december 22-én hirdetett ki a román hivatalos lap (Monitorul Oficial, No. 283, 1925 december 22).

A román kormány a közoktatás egységesítése jelszavával, az egységesítést azzal kezdte, hogy a több évszázados önkormányzati jogkörrel fennálló felekezeti iskolák jogát – „mint középkori maradványt” – minden átmenet nélkül nemlétezőnek jelentette ki. Nem vett figyelembe semmiféle tradíciót, semmiféle korábbi törvényes jogot, semmiféle általa is aláírt nemzetközi szerződést. Az iskoláztatás terén valóságos „tabula rasat” csinált. Cézári góggel jelentette ki, hogy minden jog forrása a hódítás jogán a román állam szuverenitása, abszolút hatalma és akarata, mely az egyének természetes jogait, szokásait, gondolatát és vágyát is hatalmi szóval korlátozhatja. Hogy ez a túlhevített cezarománia a mi erdélyi egyházainkat milyen nehéz probléma elé állította, amikor évszázados, dicső múltú önkormányzatuk szerves részét alkotó iskoláikat kellett védeniök, arról a történelem pártatlan feljegyzései fognak majd bizonytságot tenni.

A görög keleti és görög katolikus román elemi iskolákat a román kormány minden egyezkedés nélkül, az egyszerű erőszak jogán elállamosította. Mivel valójában egyik sem volt a szó igaz értelmében tanítóegyház, a kormányzat erőszaka nem is okozott nagyobb ellenhatást egyik román egyháznál sem. Nem úgy történt azonban a valódi tanítóegyházak: a római katolikus, a református, az unitárius és a csekély hívőt számláló ágostai evangélikus magyar egyházakkal. Ezek szívósan ragaszkodtak iskoláikhoz s az erőszak nyomában jelentkező sóhajuk és hangos panasz-szavuk eljutott a távol nyugati országokban élő hittestvérekhez is, akik megható szeretettel küldöttek egymásután az érdeklődő, tanulmá

nyozó, vizsgáztató bizottságokat Erdélybe. E bizottságok jelentései, nyilatkozatai és közleményei révén, különösen az amerikai és angol protestánsok ezek között főleg az unitárius egyházi körökben, egyszerre ismertté lett az erdélyi magyarság szomorú sorsa.

De Romániát semmi se tudta feltartóztatni jogfosztó, kultúra-romboló munkájában. A jámbor amerikai és angol papok és egyházak pártfogómunkájával szembeállította a maga propagandáját, mely célra sikerült megnyernie amerikai és angol megvásárolható egyéneket, akik nevükkel igyekeztek fedezni a román kormányt és dicsérni annak általuk jogszerűnek, méltányosnak és kultúrát, békét szolgálónak ítélt tevékenységét. Közben a magyar kisebbség panaszkozásának híre mégis eljutott a Nemzetek Szövetségéhez is, ahol a román kormánynak szintén sikerült ügyes diplomáciájával elérnie azt, hogy a Nemzetek Szövetsége nem az elnyomottak védelmére sietett, hanem a kisebbségek lojális magartartásának fontosságára hívta fel a figyelmet.

Végre a román kormány 1925 májusában a törvényhozás elé terjesztette az úgynevezett magánoktatásról szóló törvényjavaslatát, amely a kegyelemdőfést volt hivatva megadni a nagy és dicső múltú magyar felekezeti oktatásnak. Az egyházak vezetői minden alkalmat megragadtak, hogy a román kormánnyal méltányos meg egyezésre jussanak arra nézve, hogy a törvényes alapokon fejlődött felekezeti oktatás ne alacsonyíttassék le az üzérkedés szolgáltatásban álló magániskolák színvonalára.

A román kormány azonban egyáltalában nem, vagy csak megalázó külsőségek közepett állott szóba az egyházak olyan képviselőivel is, mint amilyen pl. gróf Mailáth Gusztáv püspök. Miután a szenátus tárgyalásain is átment mondhatni változatlanul a magánoktatásról szóló törvényjavaslat, az egyházak püspökei az utolsó pillanatban, felelősségük tudatában az utolsó eszközhöz folyamodtak – amit eddig nehéz körülmények között is elhárítottak maguktól – és közös beadványban a Nemzetek Szövetsége figyelmét hívták fel az erdélyi magyar kisebbség kétségbeesett helyzetére. A Nemzetek Szövetsége közbe is lépett, mert a törvényjavaslat képviselő-kamarai tárgyalása elhalasztatott s az 1925 december havában ismét tárgyalás alá vett törvényjavaslaton tettek is némi enyhítő változtatást, de a felekezeti iskolák önkormányzatát nem lehetett régi egészében megmenteni és elismertetni.

Ilyen előzmények után vált a jogfosztó, a török-szakad románosítást nyíltan bevalló magánoktatási törvényjavaslat törvénnyé 1925 december 22-én. E törvény főbb intézkedései:

a) *Általános rendelkezések.*

A tanulók oktatása és nevelése az állami iskolákon kívül törtenhetik magán- (felekezeti, hitközségi és magánosok által létesített) iskolákban és a családban is. Magániskola minden olyan

magánkezdeményezésre létesített iskola, amely azon célból tartatik fenn, hogy abban osztályonként átlag 10 gyermeknek nyújtson oktatást vagy nevelést. A magán elemi iskolákban a tanulók legalacsonyabb létszáma 20 lehet.

Semmiféle magániskola nem létesíthető a közokt. minisztérium engedélye nélkül. A magániskolák a közokt. minisztérium felügyelete és ellenőrzése alatt állanak. Az összes ellenőrzési és felügyeleti kérdésekben a közhatóságok közvetlenül leveleznek az egyes magániskolákkal, azonban az elvi jelentőségű, határozatokat az illető fenntartókkal is közlik. *Magán úton, vagy családban előkészítetftanuló magán (kisebbségi) iskolában nem tehet semmiféle vizsgálatot, csakis állami iskolában.*

b) *A magániskolák kategóriái és létesítésük feltételei.*

A magániskolák lehetnek: kisgyermek-iskolák (óvodák), elemi iskolák és középfokú iskolák. *Magánúton nem létesíthetők tanítóképzőintézetek és egyetemi jellegű felső iskolák.* Új magániskola vagy a réginél egy új osztály létesítéséhez miniszteri megnyitási és működési engedélyre van szükség. A kérvényhez mellékelni kell az iskola terv- és terryajzát, bútor és tanszer leltárát; az alkalmazandó tanítószemélyzet névsorát, azok működhetési engedélyével; az iskola tantervét; az iskola fenntartásához szükséges, legalább egyévi összeg biztosításáról szóló bizonyítékokat. Aki engedély nélkül nyitja meg a magániskolát, 5000-10.000 leig büntetendő.

c) *A magániskolák tanítószemélyzete.*

Fiúiskolánál csak férfi, leányiskolánál csak nő lehet igazgató. Csak azok alkalmazhatók igazgatókul, tanárocul és tanítócul, akik törvényes képesítésük birtokában, erre nézve *saját személyükre szóló külön engedélyt nyertek* a közoktatásügyi minisztériumtól, amely engedélyek az ország hivatalos lapjában is publikáltak,

d) *A magániskolák igazgatása.*

A tanítótestület minden tagja működése megkezdése előtt hűségesküt tesz a király, az alkotmány és törvények iránt. Közhatóságokkal csakis román nyelven lehet levelezni. Minden iskola homlokzatán feliratot kell alkalmazni román nyelven, másodsorban az iskola tanítási nyelvén is lehet. A dísz- és tantermekben, az irodákban az uralkodó arcképét ki kell függeszteni. Az összes nyilvántartási, ellenőrzési könyvek elsősorban románul vezetendők. *Magániskolák semmiféle oklevelet nem adhatnak ki,* csakis bizonyítványokat, melyeknek alakját a minisztérium állapítja meg s azok elsősorban románul szerkesztendők. Csakis miniszterileg engedélyezett könyvek, térképek, táblázatok stb. használhatók.

A tanítószemélyzet fizetése ugyanolyan, mint a hasonlófokú állami iskolában. *Semilyen természetű alapítvány, segély vagy adomány nem fogadható el a minisztérium előzetes beleegyezése nélkül s azok csakis a minisztérium útján utalhatók az iskolához.* Az összes alapok felett ellenőrzést gyakorol a minisztérium. A növendékek csakis a minisztérium által jóváhagyott alapszabályok alapján alakíthatnak iskolai vagy iskolán kívüli egyesületet.

e) *A magániskolák tanítási nyelve.*

Amely magániskolába *román származású* szülők gyermekei is járnak, ott a tanítási nyelv csakis román lehet, különben a tannyelvet az iskolafenntartók határozhatják meg, de ebben az esetben is csak azonos anyanyelvű tanulók vehetők fel. *A zsidók magániskoláiban a tanítás nyelve vagy a román, vagy a héber nyelv. Az elismert r. kath. szerzetesrendek és iskolai kongregációk által vezetett magániskolák tanítási nyelve csakis a román lehet.* Bármilyen tanításvizsgáló magániskolában *a román nyelv, a románok története, Románia földrajza csakis román nyelven tanítható* a III. elemi osztálytól felfelé, a minisztérium által megállapított óraszámban.

f) *Saját tantervű magániskolák.*

Az államtól eltérő tantervvel is működhetik valamely iskola, ha azt előzetesen engedélyezte a minisztérium. Bármilyen is a választott tanterv, annak magában kell foglalnia *a román nyelvnek, a románok történetének, Románia földrajzának és az ország alkotmányának az állam nyelvén való kötelező oktatását.* Az ilyen iskolák növendékei más iskolába különbözeti vizsgálattal se léphetnek át.

g) *Állami tantervű magániskolák.*

1. *Kisgyermek-iskolák (óvodák).* Ha román származású gyermekek is felvétetnek, az oktatás *csakis román nyelven* történhetik. Ha ilyenek nincsenek az óvodában, az oktatás a gyermekek anyanyelvén történik, azonban naponta egy órában román nyelven kell foglalkoztatni a gyermekeket.

2. *Elemi iskolák.* A mulasztó gyermekek szülői azonos elbánás alá esnek, mint az állami iskoláknál. Az iskola mindenik osztályának növendékeiről szóló névsort áprilisban köteles az igazgató a tanfelügyelőséghez betérjeszteni és ez osztja szét a növendékeket, hogy a tanév végén *melyik állami iskolában* teszik le a vizsgát. Húsz vizsgázó gyermek részére kérhető, hogy a vizsga a magániskola helyiségében történjék a kinevezett állami vizsgálóbizottság előtt. A befejező vizsga azonban csakis állami iskolában tehető le. *Minden elemi iskolai növendék a miniszterileg megállapított vizsga*

díjat köteles fizetni. Amelyik elemi iskolai igazgató tanulóit nem állítja vizsgára, azokért egyenkint 600 lei büntetést fizet s a vizsgáról elmaradt gyermek hivatalból iratik át az állami iskolába. A tanítás nyelve a három felső osztályban a román nyelv.

h) *Nyilvános jogú magániskolák.*

A törvény minden feltételének megfelelő magániskolának a miniszter külön nyilvánossági jogot adhat. Az osztály- és befejező vizsgálatokat az iskola tanítószemélyzete előtt teszik le a tanulók, de a miniszter kiküldhet két megbízottat, s ezek egyike elnököl. A kiadott bizonyítványok csak a tanfelügyelő láttamozásával érvényesek.

*

Zsidó és muzulmán vallási azilumokat 5-7 év közötti gyerekvallásos nevelésének megkezdésére az illető vallási szervezetek létesítenek. A tantervet a vallás- és közokt. miniszter hagyja jóvá. A foglalkoztatási nyelv *a zsidókra nézve a román vagy a héber, a mohamedánokra nézve a török.* A növendékeket a nap egyik felében az állami kisgyermek-iskolába kötelesek átvinni. Ha ilyen nincs a községben, akkor naponta egy órán át román nyeljen kell foglalkoztatni.

q) *Büntetések.* Ha valamelyik magániskola eltér az iskolai törvényektől, *rendeletektől vagy a miniszteri rendelkezésektől,* 3 hónapi időközzel kétszer megintik s azután bezárják. A büntetések kimondása az ellenőrző szervek által felvett jegyzőkönyvek alapján történik. Az első intést a kerületi felügyelő vagy vezérfelügyelő, a másodikat a miniszter mondja ki. Az iskola bezárását és a nyilvánossági jog megvonását a miniszter rendeli el az Állandó Tanács véleménye alapján, mely meghallgatja az illető iskola igazgatóját, felekezeti iskoláknál az iskola fenntartóit. Kivételes esetekben a miniszter azonnal is bezárhatja az iskolát. A magániskolák tanítóinak büntetése: bizalmas dorgálás a kerületi felügyelő által; nyilvános dorgálás, továbbá 10 napi bírság az Iskolai Pénztár javára a miniszter által; a tanítási engedély megvonása a kerületi ítélőbizottság véleménye alapján. A nyilvános jogú iskoláknál a tanítószemélyzet fegyelmezése az illető iskolai hatóságot illeti, de ha az ítélettel a minisztérium nincs megelégedve, maga alkalmazza a büntetéseket.

r) *Átmeneti intézkedések.* Az összes magániskolák a törvény kihirdetésétől számított három hónap alatt kötelesek a közokt. minisztériumhoz felterjeszteni összes igazoló okmányaikat annak igazolására, hogy a törvényben megszabott összes feltételeknek megfelelnek. Az alkalmazott tanítók öt év alatt kötelesek a román nyelvből, azok pedig, akik a román történelmiét, földrajzot és alkotmánytant is tanítják, román nyelven vizsgálatot tenni. Azon vizsgázottak, akikről a felülvizsgálatoknál megállapítják, hogy nem

bírják kellőképpen a román nyelvet: kötelesek külön tanfolyamot liullgutni. Amely iskolák bebizonyítják, hogy 1918 december 1. előtt is nyilvánossági joggal működtek, vagy azután megszerezték, tovább működhetnek e joggal. Az 1918 december 1. előtt is már működött felekezeti tanítóképzők jövőben is tovább működhetnek az állami tanítóképzői törvény szellemében. Az 1918 december 1. után létesített tanítóképzők többé nem vehetnek fel új növendékeket.

A fentebbiekből kitetszőleg megállapítható az a körülmény, hogy az 1918 december 1. előtt már működött felekezeti iskolák magániskola-jelleggel és kettős tannyelvvel ugyan továbbműködhetnek rendkívül szigorú és nagy áldozatokat kívánó feltételek mellett (hiszen ezen iskolák állami segítyezéséről egy szó sincs e törvényben), azonban az elrománizált magyar tannyelvű állami, községi és állami kezelésbe adott régi felekezeti iskolákat visszazserezni nincs remény, helyükbe újat állítani pedig csaknem lehetlenség.

A romániai kisebbségi magánoktatási törvény végrehajtását irányító szellemre rávilágító néhány intézkedés és adat – a sok közül:

A tankerületi főigazgatóságok 1925 december 19-én – hivatkozva a közoktatásügyi miniszternek 101.591/1925. sz. rendeletére – felhívták a kisebbségi (magán) iskolák igazgatóságait, hogy közöljék a magyar tankönyvek szerzőivel, miszerint *a román nyelvre, Románia történelmére, földrajzára és alkotmányára vonatkozó olvasmányokat fordítsák román nyelvre, s csak úgy közöljék a kiadandó magyar könyvekben.* E rendeletnek meg nem felelő könyvek többé nem vezethetők be a magyar iskolákba.

— A közoktatásügyi miniszter 70.423/1926. sz. alatt elrendelte, hogy a kisebbségi (magán) iskolákban *a tanulók az óráközi szünetek alatt is* – hetenként három napon – *csakis románul beszélhetnek egymás között.* E rendelet végrehajtásáról külön naplót keli vezetnie minden iskolának.

— A kolozsvári tankerület főigazgatósága 1926 áprilisában elrendelte, hogy *a románosan vagy németesen hangzó nevű tanulók, még ha vallásuk meg is egyezik, többé a magyar felekezeti iskolákba nem vehetők fel.* Az ilyen nevű tanulók azonnal eltávolítandók a magyar felekezeti iskolából. — Temesváron Fráter Romulus tanfelügyelő a r. kath. magyar elemi iskola igazgatóságát szigorúan figyelmeztette 1926. év áprilisában, hogy *a tanulók névsorának átvizsgálása rendjén megállapítást nyert, hogy azoknak többi mint fele nem magyar nemzetiségű, – ez pedig törvényellenes állapot. (Íme hová vezet, ha a vallott faji érzést nem fedi a viselt családi név hangzása!!)*

— A tankerületi főigazgatósághoz a közokt. miniszter 1926 április havában rendeletet intézett, amely szerint a magánoktatási törvény 35. §-a értelmében *magyar és német kisebbségi iskolába többé zsidó vallású tanuló nem vehető fel.* Még azok se foly-

tathatják tanulmányaikat ezen iskolákban, akik erre korábban miniszteri engedélyt nyertek.

— 1926 szeptember elején Aradon *Miklósi Aurél*, a román állami iskola magyar tagozatának igazgatója *Barna János* három gyermekét nem írta be a magyar iskolába, mert „*ön Barna János úr nem magyar nemzetiségű, hanem román*”. A szülő hiába jelentette ki: „Nagyapám tiszta színmagyar ember volt, apám azonban az egyházzal való egyenetlenkedése miatt az evangélikus egyházból kilépett és gör. keleti lett. Én már húsz éve visszatértem őseim hitére és gyermekeim is mind evangélikusoknak és magyaroknak születtek. Tehát most gyermekeimnek kell bűnhődniök azért, mert nagyapjuk bosszúból áttért a görög keleti vallásra?!” – Erről nem tehetünk – mondta az igazgató – *az Ön gyermekei románok, akár akarja, kár nem, s így román iskolába kell hogy járjanak!*

— Már a magánoktatási törvény rendjén tiltakoztak a zsidók, hogy a törvény szabja meg anyanyelvüket. A román parlamentben *Rabin Leib Tzirelsohn* képviselő 1925 május 19-i (lásd: *Desbaterile Senatului 1924/25. No. 90.*) abszurdumnak jelentette ki, hogy törvényben állapítsák meg valakinek az anyanyelvét, hogy *a zsidó gyérének anyanyelve az állam myelve legyen akkor is, amikor e gyermekek százezer anyái egyetlen szót sem értenek románul.* – Ugyanekkor *Ilie Daiann* kolozsvári gör. kath. esperes és szenátor is tiltakozott, hogy „mi határozzuk meg valakinek az anyanyelvét.” – *Dr. C. Angelescu* közökt. miniszter ezekre így válaszolt: Igaz, hogy egy nagyváradi rabbi, *Kecskeméti Lipót*, kérte a magyar nyelvű oktatást azon címen, hogy az erdélyi zsidók magyarok. Azt azonban *nem tűrhetjük, nem engedhetjük meg, hogy az erdélyi zsidók magyarul tanuljanak.*

— Az erdélyi zsidóság a törvény megszavazás előtt és után is számtalan gyűlésen és felterjesztésben tiltakozott a román tanítási nyelv erőszakolása ellen, legutóbb 1926 októberben, a temesvári gyűlésükön. Az erdélyi zsidó közhangulatnak a szatmári *Dénes Sándor* így adott kifejezést 1926 szeptember 8-án: – „Merem állítani, hogy az ország érdekeit nem veszélyezteti, ha én nem tagadom meg azt a kultúrát, amelyben nevelkedtem, azt a nyelvet, amelyen az édes szüleim először szóltak hozzám, amelyen haláloságyukon elbúcsúztak tőlem, amelyen a pap – a ritus sérelme nélkül – a temetési szertartást végezte ravataluk felett, melyen felesegemmel megesketett, amelyen én is gyermekeimmel beszélek és amelyen kívül más nyelvet nem is tudok beszélni. *Mi a zsidó vallás mellett is el tudjuk képzelni a magyar anyanyelvet a román államérdekek veszélyeztetése nélkül!*” (*Szamos c. lap 1926. IX. 8-i számában.*)

- A drákói iskolai törvényeket megszavazó *Bratinau-féle* liberálispartot 1926 tavaszán az *Avarescu-féle* néppárt váltotta fel, mely a törvények kirívó kisebbségellenes tendenciáit enyhíteni

ígérte. E kormány közokt. minisztere, *Petrovici* 98.405/1926. sz. rendeletében a következő „enyhítéseket” tette: – Csakis olyan tanulók vehetők fel a nemállami iskolákba, akiknek anyanyelve megegyezik az iskola nyelvével. Azonban *a szülőknek gyermekeik anyanyelvét illető nyilatkozatai egymagukban nem vehetők figyelembe*, hanem azok szigorú átvizsgálás alá vétetnek. – Azok a zsidó (és más) gyermekek, akik eddig román iskolába jártak, magyar vagy más kisebbségi nyelvű iskolába nem mehetnek át (t. i. az előző kormány erőszakkal is eltávolította a kisebbségi iskolákból azokat, akikre valamely címen ráfogta, hogy nem az illető kisebbséghez tartoznak. Tehát a lelkierőszak következményeit nem szabad enyhíteni ezúttal sem !) – *Nem vehetők fel magyar kisebbségi iskolákba azon zsidó gyermekek sem, akiknek szülei a népszámláláskor vagy más alkalommal más nemzetiséghez tartozónak vallották magukat.*

Itt tudni kell, hogy az 1926. évi erdélyi népszámlálást elrendelő belügyminiszteri 362-442/1926. sz. rendelet így intézkedett: *Valamennyi Mózes-vallású lakos csakis zsidó nemzetiségűnek vallhatja magát.* Az ellenszegülők közokirat hamisításért büntetőúton vonhatnak felelősségre és ezenfelül *valótilan adat vallásáért* 1000 lei-ig terjedő pénzbírással is fognak sújtani.

A népszámlálás végrehajtásánál, aki izraelita vallásúnak vallotta magát, azt az összeírók minden további nélkül a zsidó nemzetiségűek közé írták, a görög keleti és gör. katolikusokat pedig a románok közé! Ha izraelita vallásúnak valami dolga akadt a hatósággal, ott megkérdezése, tehát vallomása nélkül zsidó nemzetiségűnek jegyezték be az útlevelebe, iparendélybe stb. Tehát a román közoktatásügyi miniszter még 1926-ban is ezen „vallomások” alapján dönti el, hogy kinek magyar az anyanyelve és nemzetisége. *Már most a Pécsi Simon-féle szombatosvallású, törzsökös, székelek utódai is zsidó nemzetiségűek* s gyermekeik magyarul is tanító iskolába nem iratkozhatnak be, mert nagyapáik 1687-ben az izraelita vallást vették fel...

*

A gazdaságilag és kultúráilag elnyomott s ezenfelül fantasztikus lelki és érzelmi tortúrának is alávetett romániai magyar testvéreink szenvedése bennünket nem hagyhat érintetlenül, de (ilőbb-utóbb felkelti a jobbérzésű, civilizált emberiség részvételét a szenvedők, és gyűlöletét is az elnyomók iránt. Az egészen természetes, hogy a méltatlan és embertelen emberkínzás elszakított testvéreink lelkében nagyfokú elégedetlenséget, elkeseredést sőt lázongást is idéz elő, ami, ha külsőleg nem is nyerhet kifejezést, annál mérgezőbb hatású...

Bármilyen is legyen valakinek véleménye a román közokta-

tási rendszerről, azt senki sem tagadhatja el, hogy e rendszerben van nemzeti tartalom, habár mérgező hatású is. A vakságig kíméletlen rendszerben van céltudatosság abban az irányban is, hogy a román kultúra előtt senki sem zárkozhat el. *Amelyik nemzeti kisebbség tehát a saját kultúráját is ápolni kívánja, annak vállalni kell az ezzel járó több szellemi munkát és ami próbára teszi az illető nemzeti kisebbség életrealitását: vállalnia kell a saját kultúráját istápoló, magasra felfokozott önkéntes anyagi áldozatkészséget is.*